



Nejvyšší soud

VÝBĚR rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Ročník: XXX

2
2024

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
Členové: Mgr. Petr Konůpka, JUDr. Ivo Kouřil, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Šimon, JUDr. Milada Šámalová, Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI), JUDr. Petr Škvain, Ph.D., JUDr. Robert Waltr
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXX, číslo 2/2024
ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 7. 2013, Kummer proti České republice, č. 32133/11
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2011, Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, bod 118

OBSAH

Rozsudek ve věci Ainis a ostatní proti Itálii, stížnost č. 2264/12	... 4
Rozsudek ve věci Baret a Caballero proti Francii, stížnosti č. 22296/20 a 37138/20	... 10
Rozsudek ve věci Bijan Balahan proti Švédsku, stížnost č. 9839/22	... 20
Rozhodnutí ve věci Lenis proti Řecku, stížnost č. 47833/20	... 28
Rozsudek ve věci Repeşco a Repeşcu proti Moldavsku, stížnost č. 39272/15	... 35

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
14. 9. 2023
VĚC AINIS A OSTATNÍ PROTI ITÁLII
(rozsudek ve věci Ainis a ostatní proti Itálii,
stížnost č. 2264/12)

K pozitivním závazkům státu chránit život zadržené osoby ve smyslu čl. 2 Úmluvy v kontextu jejího předávkování na policejní stanici

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 2

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 6 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod
§ 33 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 69 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 75–77 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Klíčová slova:
ochrana života a zdraví – pozitivní závazky – právo na život – preventivní zadržení

Autorský komentář:

V komentovaném rozsudku Soud posuzoval existenci pozitivních závazků státu vyplývajících z čl. 2 Úmluvy v kontextu případu, kdy se zadržená osoba předávkovala kokainem přímo na policejní stanici, v důsledku čehož následně zemřela.

Soud vycházel z premisy, že smluvním státům z čl. 2 Úmluvy plynou pozitivní závazky v případech, že státní orgány věděly (nebo měly vědět) o existenci rizika pro život osoby a že nepřijaly v rámci svých pravomocí rozumná opatření, která by mohla vést k zamezení tohoto rizika. Nicméně i za situace, jako byla ta v komentovaném rozsudku, kdy není prokázáno, že by státní orgány o rizicích pro život věděly (nebo měly vědět), existuje povinnost v některých situacích jako je zadržení na policejní stanici přijmout alespoň základní preventivní opatření za účelem minimalizace jakéhokoliv potenciálního rizika pro zdraví a blaho zadržené osoby.

V kontextu předmětného případu Soud dovedl, že státní orgány nejednaly v souladu s pozitivními závazky plynoucími jim z čl. 2 Úmluvy, čímž neposkytly dostatečnou ochranu života C. C., a tedy bylo shledáno porušení čl. 2 Úmluvy. Soud naznal, že C. C., který v důsledku předávkování na policejní stanici zemřel, se nacházel ve zranitelnějším postavení než průměrná zadržená osoba, což mělo vyvolat zvýšenou povinnost péče ze strany státních orgánů a mělo vést k přijetí některých dalších základních preventivních opatření na jeho ochranu. Soud mimo jiné konstatoval, že stav, ve kterém se C. C. nacházel při zadržení (známky svědčící o pozření drog, panické záchvaty, nevolnost) nebyli policisté bez lékařských znalostí schopni dostatečně posoudit, z čehož implicitně vyplývá, že C. C. měl být za této situace zkontrolován osobou s lékařským vzděláním. Další pochybení ze strany státních orgánů Soud

spatřoval v tom, že vůči C. C. nebyly po jeho převozu na policejní stanici po celou dobu, kdy se zde nacházel, provedeny žádné kroky ke kontrole jeho osoby za účelem zjištění přítomnosti nebezpečných nebo zakázaných předmětů, včetně drog. Soud konečně nebyl přesvědčen o tom, že C. C. byl po dobu svého zadržení na policejní stanici pod odpovídajícím dohledem vzhledem k tomu, že měly orgány projevit s ohledem na předmětné skutkové okolnosti případu zvýšenou ostražitost při dohledu nad jeho osobou. V tomto ohledu Soud upozornil i na to, že pozitivní závazky musí být vykládány tak, aby neukládaly orgánům nepřiměřenou zátěž.

Rozhodnutí Soudu je pro českou praxi zajímavé především proto, že rozvíjí judikaturu ohledně povinnosti smluvních států chránit život a zdraví zadržených či zatčených osob (a to i před sebou samotnými). Soud se nedostatečnou ochranou života a zdraví takových osob zabýval mimo jiné i v rozsudku ze dne 16. 2. 2012, Eremiášová a Pechová proti České republice, č. 23944/04, či v námi nedávno přeloženém a komentovaném (Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi č. 2/2023) rozsudku ze dne 8. 9. 2022, P. H. proti Slovensku, č. 37574/19.

Předmětné rozhodnutí je však specifické tím, že povinnost chránit zatčené či zadržené osoby Soud aplikuje na situaci, v níž se rodinný příslušník stěžovatelek sám předávkovoval drogami v době svého zadržení přímo na policejní stanici, přičemž ještě před převozem na policejní stanici vykazoval známky požití drog. Při určitém zobecnění závěrů rozhodnutí Soudu tak pro vnitrostátní orgány v situacích podobných těm v předmětném případě plyne povinnost zvýšené péče o takovou osobu, přičemž je namísto kontrola této zadržené osoby osobou s lékařským vzděláním, podniknutí kroků ke zkontrolování osoby na přítomnost nebezpečných či zakázaných látek a zajištění odpovídajícího dohledu nad takovou osobou.

(Zpracovali JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., a Mgr. Jana Zápotocká)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelkami byly v daném případě partnerka, dcera a matka C. C., který zemřel v důsledku předávkování na policejní stanici. C. C. byl zadržen, když opouštěl svůj byt, v důsledku podezření z obchodování s drogami. V rámci stejné protidrogové operace byly zadrženy tři další osoby. Při zadržení C. C. u jeho bytu bylo v jeho peněžence nalezeno malé množství kokainu. Ze záznamů vyplývá, že C. C. byl v této době ve zhoršeném psychickém i fyzickém stavu, zřejmě způsobeném požitím drog, projevujícím se stavy připomínajícími panické záchvaty, náhlými změnami nálad a tendencemi k sebepoškozování. Následně byl C. C. odveden do policejního auta, kterým měl být převezen na policejní stanici. C. C. si zde stěžoval na to, že mu není dobře, viditelně se potil, naprázdno zvracel a z úst mu tekla transparentní tekutina. Policisté počkali, než se C. C. cítil lépe, a poté jej odvezli na stanici, kde byl umístěn do zadržovací cely. Dle záznamu strážícího policisty zde C. C. vypadal klidně a měl spát po dobu necelých dvou a půl hodin. Samotný policista však přiznal, že C. C. nesledoval nepřetržitě. Následně C. C. požádal o to, aby mohl použít toaletu. Tam pak začal zvracet a krátce poté upadl. Po příjezdu záchranné služby byl C. C. již v bezvědomí a krátce po převozu do nemocnice zemřel. Za příčinu smrti byla patologie označena akutní intoxikace kokainem. Konkrétně jej měl C. C. pozřít během inkriminovaných událostí celkem dvakrát – jednou v čase blízkém zadržení u jeho bytu a podruhé v době velmi blízké jeho smrti. Patologové přitom vyloučili možnost, že by první dávka souvisela se smrtí C. C. Druhá dávka naopak byla smrtelná a měla být pozřena buď bezprostředně před tím, než C. C. požádal o použití toalety, nebo v době, kdy byl na toaletě.

Ve věci úmrtí C. C. se státní zástupce rozhodl nezahájit vyšetřování, jelikož dle něj nedošlo ke spáchání trestného činu. Stěžovatelky se rozhodly žalovat italské Ministerstvo vnitra na náhradu újmy. Prvostupňový soud shledal Ministerstvo vnitra odpovědným za smrt C. C., naopak druhostupňový soud rozhodl ve prospěch Ministerstva vnitra, což potvrdil i italský Kasační soud.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 2 ÚMLUVY

42. Stěžovatelky namítaly, že příslušné orgány nepřijaly adekvátní opatření na ochranu života jejich rodinného příslušníka C. C., který zemřel na předávkování drogami, když byl policií zbaven osobní svobody. Stěžovatelky se odvolávaly na čl. 2 Úmluvy, který v rozsahu relevantním pro tento případ zní takto:

„1. Právo každého na život je chráněno zákonem ...“

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

53. Soud opakuje, že čl. 2, který zaručuje právo na život, představuje jedno z nejzákladnějších ustanovení Úmluvy. První věta čl. 2 smluvním státům ukládá povinnost nejen zdržet se zbavení života „úmyslně“ nebo „použitím síly“ nepřiměřené legitimním cílům uvedeným v písmenech a) až c) druhého odstavce tohoto ustanovení, ale také přijmout vhodná opatření k ochraně života osob, které spadají pod jejich jurisdikci (viz mj. rozsudek ze dne 9. 6. 1998, L. C. B. proti Spojenému království, č. 23413/94, bod 36; a rozsudek ze dne 3. 4. 2001, Keenan proti Spojenému království, č. [27229/95](#), bod 89).

54. Soud dále zdůrazňuje, že zadržené osoby jsou ve zranitelném postavení a orgány jsou povinny zodpovídat se za zacházení s nimi. Soud rovněž rozhodl, že povinnost chránit zdraví a blaho zadržených osob jednoznačně zahrnuje povinnost přijmout přiměřená opatření k ochraně těchto osob před sebepoškozením (viz rozsudek ze dne 14. 12. 2010, Mižigárová proti Slovensku, č. 74832/01, bod 89; rozsudek ze dne 16. 2. 2012, Eremiášová a Pechová proti České republice, č. 23944/04, bod 115; a rozsudek ze dne 17. 1. 2023, Daraibou proti Chorvatsku, č. 84523/17, bod 88). Je obecným pravidlem, že samotná skutečnost, že osoba zemřela za podezřelých okolností v době, kdy byla takto zbavena osobní svobody, by měla vyvolat otázku, zda stát splnil svou povinnost chránit právo této osoby na život (viz rozsudek ze dne 27. 7. 2004, Slimani proti Francii, č. 57671/00, bod 27). Taková povinnost musí být vykládána způsobem, který neukládá orgánům nemožné nebo nepřiměřené břemeno se zohledněním obtíží spojených s dohlížením na veřejný pořádek v moderní společnosti, nepředvídatelnosti lidského chování a operativních voleb, které je třeba učinit ohledně priorit a zdrojů (viz mj. rozsudek ze dne 16. 10. 2008, Renolde proti Francii, č. 5608/05, bod 82; a rozsudek ze dne 14. 2. 2012, Shumkova proti Rusku, č. 9296/06, bod 90).

55. Soud rozhodl, že pozitivní závazek vznikne, pokud bylo prokázáno, že orgány věděly nebo v rozhodné době měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního rizika, které představuje pro život určité osoby třetí osoba nebo ona sama, a že v mezích svých pravomocí nepřijaly

opatření, o kterých by bylo možné rozumně předpokládat, že by takovému riziku mohla zamezit (viz rozsudek Keenan proti Spojenému království, uvedený výše, bod 90; rozsudek ze dne 14. 3. 2002, Paul a Audrey Edwards proti Spojenému království, č. 46477/99, bod 55; a *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 28. 10. 1998, Osman proti Spojenému království, č. 23452/94, bod 116). Soud však konstatoval, že i když není prokázáno, že orgány o takovém riziku věděly nebo měly vědět, v některých situacích, jako je zadržení na policejní stanici, existují určitá základní preventivní opatření, která by policisté měli přijmout ve všech případech za účelem minimalizace jakékoliv potenciálního rizika pro zdraví a blaho zadržené osoby (viz rozsudek Daraibou, uvedený výše, bod 84; rozsudek ze dne 18. 6. 2015, Fanziyeva proti Rusku, č. 41675/08, bod 48; rozsudek Eremiášová a Pechová, uvedený výše, bod 110; a *mutatis mutandis* rozsudek Mižigárová, uvedený výše, bod 89; a rozsudek ze dne 8. 9. 2022, P. H. proti Slovensku, č. [37574/19](#), bod 113).

56. Při hodnocení důkazů Soud používá důkazní standard „nade vši pochybnost“. Takový důkaz však může vyplývat ze souběžné existence dostatečně silných, jasných a shodných závěrů nebo podobných nevyvrácených skutkových domněnek. Pokud jsou předmětné události zcela nebo z velké části známy výhradně vnitrostátním orgánům, jako je tomu v případě osob zbavených osobní svobody, které jsou pod jejich kontrolou, vzniknou silné skutkové domněnky ohledně zranění a úmrtí, k nimž došlo během tohoto zadržení. Lze mít za to, že důkazní břemeno spočívá na vnitrostátních orgánech, které musí poskytnout uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení (viz mj. rozsudek ze dne 13. 6. 2002, Anguelova proti Bulharsku, č. 38361/97, body 109–111).

57. Soud opakuje, že s ohledem na důležitost ochrany poskytované čl. 2 musí stížnosti týkající se ztráty života podrobit co nejpečlivějšímu zkoumání a vzít v úvahu všechny relevantní okolnosti (viz mj. rozsudek ze dne 17. 9. 2020, Kotilainen a ostatní proti Finsku, č. 62439/12, bod 84).

(b) Aplikace uvedených zásad na projednávanou věc

58. Soud se úvodem domnívá, že ačkoli neexistují dostatečné důkazy o tom, že vnitrostátní orgány věděly nebo měly vědět, že existuje skutečné a bezprostřední riziko, že C. C. požije smrtelnou dávku kokainu, vzhledem k tomu, že byl zadržen na policejní stanici, měly orgány povinnost přijmout základní preventivní opatření k minimalizaci potenciálních rizik pro jeho zdraví a blaho. Soud navíc poznamenává, že v projednávaném případě měly orgány v době, kdy byl C. C. zadržen na policejním ředitelství v Miláně, k dispozici následující informace. Zaprvé, existují důkazy, že se C. C. v době zadržení necítil dobře a projevoval chování vedoucí k sebepoškozování ... Zadruhé, policisté, kteří zadržení provedli, jej popsali jako osobu, která byla v době zadržení ve zhoršeném psychofyzickém stavu v důsledku pravděpodobného požití drog ... Zatřetí, při zadržení bylo policiisty, kteří jej prováděli, zajištěno malé množství kokainu ... Konečně, Soud bere na vědomí zjištění soudu prvního stupně, že C. C. byl policiistům, kteří zadržení prováděli, znám jako osoba se závislostí na drogách ... Soud se domnívá, že právě popsané informace, které byly orgánům známy, jim musely poskytnout dostatečnou indicii o tom, že C. C. se nacházel ve zranitelnějším postavení než průměrná zadržená osoba, což mělo vyvolat zvýšenou povinnost péče z jejich strany. Soud proto zastává názor, že za těchto konkrétních okolností bylo možné rozumně očekávat, že poté, co se orgány rozhodly umístit osobu ve stavu, v jakém se nacházel C. C., do své péče, přijmou vzhledem k jeho stavu některá další základní preventivní opatření na ochranu jeho zdraví a tělesné integrity.

59. Za tohoto kontextu bude Soud dále přezkoumávat jednání vnitrostátních orgánů.

60. Soud na úvod poznamenává, že C. C. nebyla v době mezi okamžikem jeho zadržení a smrtí poskytnuta žádná forma lékařské péče, a to navzdory prohlášením policistů, že se v době zadržení nejen necítil dobře, ale jevil i známky intoxikace drogami. Soud nepřesvědčil argument vlády, že vzhledem k nezávažné povaze a krátkému trvání nevolnosti nelze rozhodnutí orgánů neposkytnout C. C. lékařskou péči považovat za nerozumné. Soud poukazuje na to, že C. C. byl popsán tak, že byl pravděpodobně pod vlivem drog a zažíval panické záchvaty a náhlé změny nálad ..., následně se potil a naprázdno zvracel, přičemž mu z úst vytékala průhledná tekutina ... Ve světle uvedeného není Soud přesvědčen o tom, že by policisté, kteří nemají žádné odborné lékařské znalosti, mohli spolehlivě posoudit, zda C. C. potřebuje pomoc.

61. Pokud jde o údajné nedostatky při osobní prohlídce C. C., jak uvádějí stěžovatelky, Soud bere na vědomí tvrzení vlády, že C. C. byl v době svého zadržení podroben prohlídce, která byla ve vnitrostátním řízení rovněž označena jako prohlídka jeho osobních věcí. Na podporu svého tvrzení se vláda opírá o protokol o zajištění věcí zatýkajících policistů ..., který však nepopisuje způsob, jakým policisté osobní věci C. C. zajistili. V tomto ohledu Soud poznamenává, že neexistuje žádný záznam o tom, že by byl sepsán protokol o osobní prohlídce ve vztahu k osobě C. C. Takový dokument, jak poznamenaly stěžovatelky, se však nachází ve spisu ve vztahu k jiné osobě zadržené v rámci téže policejní operace ... Ať tak či onak, i za předpokladu, že k zajištění drog v době zadržení C. C. došlo po prohlídce jeho osoby, jak uvádí vláda, Soud poznamenává, že ve spise v každém případě není žádný důkaz o tom, že by C. C. byl při příjezdu na policejní ředitelství v Miláně nebo kdykoli jindy během přibližně dvou a půl hodin, kdy zde byl zadržován, prohledán. Vláda nepředložila žádný materiál, který by mohl vést k jinému závěru.

62. Soud bere na vědomí argument vlády, že podrobení C. C. intimní osobní prohlídce, která by podle jejího názoru za žádných okolností nebyla v tomto případě oprávněná, by mohlo být problematické podle jiných článků Úmluvy kvůli své invazivní povaze. Soud opakuje, že podstatou Úmluvy je respektování lidské důstojnosti a svobody a že orgány musí plnit své povinnosti způsobem slučitelným s právy a svobodami dotyčného jednotlivce (viz rozsudek velkého senátu ze dne 31. 1. 2019, Fernandes de Oliveira proti Portugalsku, č. 78103/14, bod 112). Soud se rovněž zabýval tím, že opatření, která mohou zasahovat do lidské důstojnosti a která byla přijata bez náležitého odůvodnění, mohou být problematická ve světle jiných článků Úmluvy, jako jsou čl. 3 a 8 (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 19. 3. 2020, Fabris a Parziale proti Itálii, č. 41603/13, bod 77). Soud se skutečně domnívá, že by bylo nepřiměřené požadovat, aby všichni zatčení jedinci byli podrobeni, jako základnímu preventivnímu opatření, a tedy na rutinní bázi, intimní osobní prohlídce za účelem předcházení tragickým událostem podobným té v projednávaném případě, a souhlasí s tím, že takový požadavek by mohl vzbuzovat potíže podle jiných článků Úmluvy (viz například rozsudek ze dne 4. 2. 2003, Van der Ven proti Nizozemsku, č. 50901/99, body 61–62, kde rutinní a dlouhodobé prohlídky, při nichž se stěžovatel bez přesvědčivého odůvodnění musel vysvlékat, vedly k porušení čl. 3). Takový závěr zároveň nelze vykládat tak, že by orgány byly zbaveny povinnosti podniknout alespoň nějaké kroky ke kontrole osoby C. C. za účelem zjištění přítomnosti nebezpečných nebo zakázaných předmětů, včetně drog, po jeho příjezdu na policejní ředitelství v Miláně, zejména s ohledem na dostupné informace (viz odstavec 58 výše) a skutečnost, že orgány neposkytly C. C. lékařskou péči, přestože měly podezření, že je pod vlivem drog. Soud konstatuje, že vláda nepředložila žádné argumenty ani důkazy, které by umožnily dospět k závěru, že takové kroky byly v daném případě učiněny.

63. Pokud jde o dohled nad C. C. během jeho zadržení a otázku jeho údajné nedostatečnosti, zejména s ohledem na přiznání samotného sloužícího policisty ohledně nesouvislé povahy dohledu, Soud na úvod poznamenává, že události, které se odehrály na policejním ředitelství, byly známy výlučně vnitrostátním orgánům. Dále podotýká, že jedinými dokumenty ve spisu, které se vztahují k událostem na policejním ředitelství, jsou zpráva a prohlášení, oba sepsané policistou, který měl v noci, kdy došlo k dotčeným událostem, na starosti zadržovací celu ... V druhém z těchto dokumentů, který je prohlášením, které bylo poskytnuto státnímu zástupci více než rok po událostech, policista uvedl, že se C. C. nevěnoval nepřetržitě, ačkoli dodal, že podle pravidel by měl být nějaký policista přítomen po celou dobu ... Ve spise nejsou žádné informace o tom, zda byla tato pravidla v době inkriminovaných událostí skutečně dodržena. Kromě toho neexistuje žádný důkaz o tom, že tři policisté, kteří byli ve zprávě uvedeni jako sloužící v příslušnou dobu, ale které policista činící prohlášení nebyl schopen identifikovat, byli vyslechnuti státním zástupcem.

64. Soud si je vědom toho, že pozitivní závazky musí být vykládány tak, aby neukládaly orgánům nepřiměřenou zátěž, a nechce ani naznačovat, že měl C. C. po celou dobu trvání zadržení věnovat plnou pozornost jeden policista. Nicméně s ohledem na skutečnosti, které byly orgánům známy (viz bod 58 výše), jakož i na to, že C. C. nebyla poskytnuta žádná lékařská péče a jeho osoba nebyla po příjezdu na policejní ředitelství zkontrolována, měly orgány při dohledu nad ním projevit zvýšenou ostražitost. Soud shledává, že vláda nepředložila uspokojivé a přesvědčivé argumenty nebo důkazy, které by vyvrátily tvrzení stěžovatelek podložená zjevnými důkazy, že C. C. nebyl po dobu zbavení svobody pod odpovídajícím dohledem.

65. Na tomto základě Soud dospěl k závěru, že vláda přesvědčivě neprokázala, že vnitrostátní orgány poskytly C. C. dostatečnou a přiměřenou ochranu jeho života, jak je vyžadováno čl. 2 Úmluvy. Došlo tedy k porušení tohoto ustanovení.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 2 Úmluvy, a to v poměru 6 hlasů ku 1;

(...)

(Zpracovala Mgr. Jana Zápotocká)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
14. 9. 2023
VĚC BARET A CABALLERO PROTI FRANCII
(rozsudek ve věci Baret a Caballero proti Francii,
stížnosti č. 22296/20 a 37138/20)

K umělému oplodnění po smrti manžela

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:
§ 3–11 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

Klíčová slova:

prostor pro uvážení/margin of appreciation – reprodukční práva – rodičovství – rodina – rozhodnutí být rodičem – soukromý život

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí je dalším příspěvkem k posmrtnému oplodnění. Česká republika v této oblasti má pilotní rozhodnutí ve věci Pejřilová proti České republice, které je ostatně v předkládaném rozhodnutí hojně citováno. Ani v této věci Soud neshledal porušení článku 8 Úmluvy, na rozdíl od české věci však Soud v bodě 90 vyslovil jakési *obiter dictum*, ve kterém vyzval francouzského zákonodárce k posouzení absolutního zákazu posmrtného oplodnění z hlediska konzistence národní právní úpravy. Odlišnosti od českého případu jdou ale dále. Francouzský zákonodárce, shodně jako český, neumožňuje posmrtné oplodnění (v České republice je umělé oplodnění páru chápáno jako léčba neplodnosti konkrétního páru), jde ale výrazně dále, jestliže zakazuje vývoz embryí takového páru do zahraničí za účelem posmrtného oplodnění. To český zákonodárce nezakazuje (ani nijak neupravuje) a takovou možnost v reakci na stížnost Česká republika i připustila. Druhý a zásadnější rozdíl mezi oběma případy je ten, že ve věci Pejřilová proti České republice šlo o proces dokončení umělého oplodnění ženy zmraženými spermii jejího zesnulého manžela, kdežto v předkládané věci jde o dokončení umělého oplodnění embryi konkrétního páru. Tedy o situaci eticky i právně zásadně komplikovanější a citlivější, v níž se – nezbytně nutně – musí řešit i otázka počátku lidského života. Tuto otázku české soudy řešit nemusely a předkládané rozhodnutí tuto otázku do popředí úvah nestaví. Jestliže nakonec Soud neshledal porušení Úmluvy, učinil tak zejména při vědomí širokého prostoru pro uvážení, který mají státy v bioetických otázkách, navíc chápaných jako celospolečenské otázky, na nichž není mezi členskými státy konsenzus. Význam měla i skutečnost, že navzdory absolutnímu zákazu francouzského zákonodárce je možno přihlídnout k přiměřenosti zákazu v jednotlivých případech, což francouzské soudy i učinily.

SKUTKOVÝ STAV

STÍŽNOST Č. 22296/20

Stěžovatelka paní Baret a M. B. uzavřeli partnerský svazek („PACS“) dne 25. 2. 2016, po jedenácti letech společného života. V září téhož roku byl M. B. diagnostikován nádor na mozku. Vzhledem k tomu, že léčba chemoterapií by pravděpodobně ovlivnila jeho plodnost, uložil své spermie na oddělení reprodukční biologie v nemocnici v Marseille.

Dne 30. 1. 2019 uzavřeli stěžovatelka a M. B. manželství. V březnu 2019 podstoupili první cyklus umělého oplodnění s použitím některých uchovaných spermií. Tento pokus byl neúspěšný. Plánovaný druhý cyklus oplodnění byl přerušen z důvodu úmrtí M. B. V závěti sepsané v době uzavření manželství M. B. určil stěžovatelku jako jedinou osobu rozhodující o použití nebo zničení jeho spermií pro případ, že by zemřel před otěhotněním, a uvedl, že by si v takovém případě přál, aby „měla možnost využít posmrtného oplodnění, třeba v jiné zemi.“

Dopisem ze dne 25. 5. 2019 stěžovatelka požádala nemocnici v Marseille o vývoz gamet svého zemřelého manžela do španělského zdravotnického zařízení za účelem posmrtné asistované reprodukce. Dne 3. 6. 2019 jí nemocnice sdělila, že žádost musí být zaslána Úřadu pro biomedicínu (čl. L. 2141-11-1 francouzského zákoníku o veřejném zdraví ...) a že pozastavuje proces ukončení skladování gamet v případě úmrtí. Dopisem ze dne 10. 1. 2020 nemocnice předala žádost o vývoz Úřadu pro biomedicínu a upřesnila, že o asistovanou reprodukci po smrti lze ve Španělsku usilovat pouze do dvanácti měsíců od úmrtí.

Stěžovatelka podala žádost ke správnímu soudu, aby nařídil nemocnici přijmout opatření, která umožní vývoz gamet M. B., aby mohla být provedena asistovaná reprodukce ve Španělsku. Její žádost byla zamítnuta s odůvodněním, že dvouměsíční lhůta poskytnutá Úřadu pro biomedicínu k rozhodnutí o žádosti ze dne 10. 1. 2020 ještě neuplynula.

Stěžovatelka podala proti usnesení odvolání. Namítala, že francouzské právo je neslučitelné s ustanoveními Úmluvy, a to s ohledem na změny v pojetí rodiny, které se odrážejí v návrhu zákona o bioetice, který v současné době projednává Národní shromáždění a Senát a který předpokládá otevření MAP pro svobodné ženy a páry žen. Zdůraznila rozpor mezi takovým vývojem a zákazem posmrtného. Konečně tvrdila, že zákaz postmortálního oplodnění a vývozu gamet uložených ve Francii pro tyto účely představoval nepřiměřený zásah do jejího práva na respektování soukromého života zaručeného článkem 8 Úmluvy vzhledem k délce manželství s manželem, rodičovskému záměru, pro který se společně rozhodli, a skutečnosti, že měl pokračovat i po jeho smrti.

Odvolání proti tomuto usnesení bylo zamítnuto usnesením Státní Radou, která mimo jiné uvedla, že zákaz stanovený v článku L. 21412 zákona o veřejném zdraví týkající se použití gamet v případě smrti manžela ve prospěch vdovy spadá do prostoru pro uvážení, který má každý stát při uplatňování Úmluvy (...), a sám o sobě nepředstavuje nepřiměřený zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života, jak je zaručeno ustanoveními článku 8 této Úmluvy. Ustanovení článku L. 214111-1 téhož zákoníku, které rovněž zakazuje převoz gamet uchovávaných ve Francii, pokud mají být použity v zahraničí k účelům, které jsou na území státu zakázány, mají zabránit jakémukoli obcházení ustanovení článku L. 2141-2 a samo o sobě není v rozporu s požadavky vyplývajícími z článku 8 Evropské úmluvy. Pokud jde o konkrétní

situaci stěžovatelky, Státní Rada uvedla, že žádost o vývoz do Španělska je založena pouze na právní možnosti nechat tam provést umělé oplodnění po smrti, neboť stěžovatelka jako francouzská občanka nemá ke Španělsku žádné vazby a neuvádí žádné konkrétní okolnosti, které by mohly prokázat, že by napadené nepřiměřeně zasahovalo do práv zakotvených v článku 8 Úmluvy.

STÍŽNOST Č. 37138/20

Stěžovatelka a její manžel měli dvě děti, které se narodily v říjnu 2014 a v prosinci 2018, přičemž druhé z nich se narodilo díky umělému oplodnění. S cílem pokračovat v rodinném záměru stěžovatelka a její manžel podnikli kroky k podstoupení asistované reprodukce. Pět jejich embryí bylo uloženo v nemocnici v Brestu ve dnech 17. a 18. února 2018. Manžel stěžovatelky prohlásil, že si přeje, aby v případě jeho smrti mohla použít zachovaná embrya.

Po smrti svého manžela dne 21. dubna 2019 kontaktovala stěžovatelka centrum asistované reprodukce v nemocnici v Barceloně a podnikla kroky k podstoupení asistované reprodukce s přenosem embrya.

Dne 16. prosince 2019 stěžovatelka podala žádost u správního soudu, aby na základě článku L. 521-2 ZSV nařídil nemocnici přijmout vhodná opatření, která by umožnila vývoz uchovaných embryí do výše uvedeného španělského zařízení.

Usnesením ze dne 20. prosince 2019 soud její návrh zamítl a uvedl, že články L. 2141-2 a L. 2141-9 zákona o veřejném zdraví nejsou neslučitelné s ustanoveními článku 8 Úmluvy. Zákaz stanovený v článku L. 2141-2 zákona o veřejném zdraví týkající se přenosu embrya na vdovu v případě smrti manžela spadá do prostoru pro uvážení, který má každý stát v rámci své jurisdikce pro uplatňování Úmluvy a sám o sobě nezasahuje nepřiměřeně do práva na respektování soukromého a rodinného života zaručeného ustanoveními článku 8. Ustanovení článku L. 2141-9 tohoto zákoníku, která rovněž zakazují vývoz embryí uchovávaných ve Francii, pokud jsou určena k použití v zahraničí k účelům, které jsou na vnitrostátním území zakázány, mají zabránit jakémukoli obcházení ustanovení článku L. 2141-2 a sama o sobě nejsou v rozporu s požadavky vyplývajícími z článku 8. Soud dále uvedl, že z dokazování vyplynulo, že manželé Caballero, kteří již mají dvě holčičky narozené z jejich svazku, plánovali minimálně jedno další dítě. Pan Caballero ve své dopise uvedl, že si přeje, aby jeho manželka měla možnost použít jeho spermie i po jeho smrti. Navzdory takto vyjádřenému přání však pan Caballero, který je francouzské státní příslušnosti a má bydliště ve Francii, netvrdí, že by měl nějakou zvláštní vazbu na Španělsko, tedy na zemi, v níž může zdravotnické zařízení provádět postmortální přenos embryí. Plán pana Caballera na převoz embrya do zahraničí tak vede k obcházení francouzských právních předpisů, které jeho provedení brání. Za těchto okolností, s přihlédnutím k legitimním zájmům, na nichž je založena platná francouzská právní úprava, a s ohledem na skutečnost, že ze svazku manželů Caballero se narodily dvě děti, napadené rozhodnutí nezasahuje nepřiměřeně do práva pana Caballero na respektování jeho soukromého a rodinného života zaručeného ustanoveními článku 8 EÚLP.

Stěžovatelka se proti usnesení odvolala. Dne 24. ledna 2020 Státní Rada zamítlá odvolání stěžovatelky. Ztotožnila se s právním posouzením věci správním soudem a dále uvedla, že je zřejmé, že žádost o přenos do Španělska vychází pouze z právní možnosti nechat tam provést přenos embryí po smrti, neboť stěžovatelka nemá ke Španělsku žádné vazby.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

41. Stěžovatelky tvrdily, že procesní neúspěch v důsledku zákazu posmrtného plození stanoveném v článku L. 2141-2 zákona o veřejném zdraví v důsledku zákazu vývozu gamet nebo embryí pro účely zakázané francouzským právem stanoveném v článku L. 2141-11-1 tohoto zákona, porušil jejich práva podle článku 8 Úmluvy, který stanoví, že:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. Přijatelnost

42. Soud konstatuje, že vláda nezpochybnuje přijatelnost stížností. Zejména nezpochybnila použitelnost článku 8 Úmluvy.

43. Pokud jde o druhý z uvedených případů, Soud pouze připomíná, že pojem soukromý život ve smyslu článku 8 zahrnuje právo na respektování rozhodnutí osoby stát se či nestát se rodičem (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. dubna 2007, *Evans proti Spojenému království*, č. 6339/05, bod 71, rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. dubna 2006, *Dickson proti Spojenému království*, č. 44362/04, bod 66, rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. ledna 2017, *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, č. 25358/12, body 163 a 215.). Rozhodnutí páru počít dítě a využít metod asistované reprodukce spadá pod ochranu článku 8, neboť taková volba představuje formu projevu soukromého a rodinného života (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. dubna 2010, *S.H. a další proti Rakousku*, č. 57813/00, bod 82, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. prosince 2022, *Pejřilová proti České republice*, č. 14889/19, bod 25, a citované odkazy, a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2019, *Petithory Lanzmann proti Francii* č. 23038/19, bod 18.). Kromě toho možnost osoby provést vědomou a uváženou volbu ohledně osudu svých embryí ovlivňuje intimní aspekt jejího osobního života a jako taková spadá do jejího práva na sebeurčení, a tedy do jejího soukromého života (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. srpna 2015, *Parrillo proti Itálii*, č. 46470/11, bod 159).

44. Článek 8 Úmluvy je proto z hlediska práva na respektování soukromého života v tomto případě použitelný. Za těchto okolností není třeba, aby Soud rozhodoval o otázce, zda se sporný zákaz dotýká také rodinného života chráněného tímto ustanovením.

45. Soud shledal, že stížnosti nejsou zjevně neopodstatněné ani nepřijatelné z jiného důvodu podle článku 35 Úmluvy, a prohlásil je za přijatelné.

B. Ve věci samé

2. Posouzení Soudem

a) Předběžné poznámky

59. Ve výše citovaném rozsudku *Pejřilová* týkajícím se stěžovatelky, jejíž žádost o využití metod asistované reprodukce s použitím gamet jejího zemřelého manžela byla zamítnuta s odůvodněním, že vnitrostátní právo povoluje tento způsob oplodnění pouze pro páry a *inter vivos*, Soud shledal, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy. Vzhledem k tomu, že v rámci členských států Rady Evropy neexistuje konsenzus ohledně postmortálního oplodnění, Soud konstatoval, že není důvod odchytil se od výkladu zákona přijatého vnitrostátními soudy, který vyžaduje obnovení souhlasu manžela před každým pokusem o umělé oplodnění. Domníval se proto, že právu na respektování rozhodnutí stěžovatelky mít dítě se společnými geny jejího zemřelého manžela by neměla být přikládána větší váha než legitimním obecným zájmům chráněným dotčenou právní úpravou (body 46 a 62). Zdůraznil slučitelnost rozhodnutí zákonodárce zakázat postmortální plození přímo, tj. bez vyvažování zájmů případ od případu, s článkem 8 v zájmu konzistentnosti a právní jistoty (bod 58). Mezi faktory, které je třeba zvážit, uvedl Soud, že česká právní úprava nezakazuje osobě vycestovat do zahraničí, aby podstoupila *post mortem* partnera oplodnění v zemi, která to povoluje, s výhradou záruk týkajících se předchozího informovaného souhlasu zemřelého muže (bod 60).

60. V tomto případě, stejně jako ve věci *Pejřilová* (viz body 43 až 46), musí být žalovanému státu ponechán široký prostor pro uvážení, neboť použití technik asistované reprodukce vyvolává citlivé morální a etické otázky a mezi členskými státy Rady Evropy neexistuje jasný společný názor na otázku posmrtného plození (viz také srovnávací právo citované v bodech 38 a 39 výše).

61. Současné případy se však od případu *Pejřilová* liší ve dvou bodech. Zaprvé, na rozdíl od české právní úpravy, která pouze zakazuje posmrtné početí na území státu, francouzská právní úprava zakazuje také vyvážet gamety nebo embrya uchovávaná ve Francii do cizí země za účelem, který je na území státu zakázán (srov. *Pejřilová*, bod 60), a tedy v zásadě vylučuje možnost využít posmrtného oplodnění v zemi, kde je legální. Zadruhé, ve věci č. 37138/20 se stěžovatelka domáhá možnosti podstoupit asistovanou reprodukci s použitím již vytvořených embryí páru, který vytvořila se svým zesnulým manželem, a nikoliv, jako v žádosti č. 22296/20 nebo ve věci *Pejřilová*, s použitím gamet zemřelého manžela. Uchování embrya je důkazem angažovanějšího rodičovského projektu, kterému je třeba věnovat zvláštní pozornost z hlediska identity dotyčné ženy (viz výše citovaný rozsudek *Parrillo*, bod 158, a také bod 23 výše).

62. Kromě toho Soud poznamenává, že stěžovatelky tvrdí, že zákaz je nepřiměřený s ohledem na novou francouzskou právní úpravu, která má podle jejich názoru vliv na posouzení skutkového stavu. Soud nicméně podotýká, že zákon o bioetice ze dne 2. srpna 2021 byl přijat až po rozhodnutích Státní Rady, která rozhodovala o jejich žádostech. Musí tedy posoudit, zda byla odmítnutí povolení k převozu gamet a embryí jejich zemřelých manželů z Francie do Španělska v době sporných událostí odůvodněná. Jelikož však v době postoupení věci vnitrostátním soudům probíhalo parlamentní řízení, kterého se stěžovatelky dovolávaly, Soud při svém přezkumu zohlední rovněž vývoj, k němuž došlo po přijetí zákona z roku 2021.

b) Soulad s článkem 8

i. Zda došlo k „zásahu“

63. Soud zdůrazňuje, že možnost ženy učinit vědomou a uváženou volbu ohledně osudu svých embryí se týká intimního aspektu jejího osobního života a jako taková spadá do jejího práva na sebeurčení, a tedy do jejího soukromého života (*Parrillo*, citováno výše, bod 159). Shledává, že totéž platí pro záměr ženy, jejíž manžel zemřel a která si přeje podstoupit asistovanou

reprodukcí s použitím jeho gamet. V daných případech odmítnutí umožnit stěžovatelkám vývoz gamet nebo embryí uložených ve Francii do Španělska představovalo zásah do jejich práva pokusit se o zplodění dítěte pomocí technik asistované reprodukce (*Pejřilová*, citováno výše, bod 47), aby mohly pokračovat v rodičovském záměru započatém za života jejich manželů.

64. Pokud jde o skutečnost, kterou vláda uvedla na svou obhajobu, že stěžovatelky mají stále možnost stát se genetickými rodiči početím dítěte s jiným mužem nebo pomocí gamet dárce, Soud ji zohlední při vyvažování konkurujících si práv, aby posoudil přiměřenost dotčených omezení.

65. S ohledem na výše uvedené se Soud domnívá, že napadená odmítnutí, která se zakládají na zákazech stanovených v člancích L. 2141-2 a L. 2141-11 zákona o veřejném zdraví, a která měla za následek zabránění provedení oplodnění a postmortálního přenosu embryí v zemi, která je povoluje, měla důsledky, které představovaly zásah do výkonu práva stěžovatelek na respektování soukromého života.

ii. Zákonnost zásahu

66. Podle judikatury Soudu slova „stanovené zákonem“ použité v článku 8 odst. 2 vyžadují nejen to, aby sporná opatření měla právní základ ve vnitrostátním právu, ale také to, aby měl takový zákon určitou kvalitu: musí být pro jednotlivce dostupný a předvídatelný. Aby byl splněn požadavek předvídatelnosti, musí zákon dostatečně přesně stanovit podmínky, za kterých lze opatření použít, aby tomu dotčené osoby mohly přizpůsobit své chování, a to v případě potřeby i na základě informovaného poradenství (viz například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. června 2014, *Menesson proti Francii*, č. 65192/11, bod 57).

67. Pokud jde o posouzení předvídatelnosti práva ve světle judikatury, Soud dále odkazuje na obecné zásady, které byly nedávno připomenuty ve věci *Sanchez proti Francii* (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. května 2023, č. 45581/15, body 125-128.).

68. Zejména poukazuje na to, že výklad a uplatňování vnitrostátního práva přísluší především vnitrostátním orgánům, zejména soudům (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. června 2017, *Satakunnan Markkinapörssi Oy a Satamedia Oy proti Finsku*, č. 931/13, bod 144). Není-li přijatý výklad svévolný nebo zjevně nerozumný, je úkol Soudu omezen na určení, zda jsou jeho účinky slučitelné s Úmluvou (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. prosince 2018, *Molla Sali proti Řecku*, č. 20452/14, bod 149, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. května 2022, *Lia proti Maltě*, č. 8709/20, bod 57).

69. V projednávaném případě Soud připomíná, že Úřad pro biomedicínu je podle článků L. 2141-9 a L. 2141-11-1 zákona o veřejném zdraví jediným příslušným orgánem, který může povolit vývoz gamet nebo embryí (bod 20 výše). Soud má za to, že v obou projednávaných případech tento úřad rozhodl o odmítnutí žádostí stěžovatelek, jelikož v prvním případě mu byla podle výše uvedených ustanovení předložena žádost nemocnice o povolení vývozu gamet (body 6, 8 a 10 výše) a ve druhém případě předložil své vyjádření v řízení před Státní Radou, přičemž dospěl k závěru, že odvolání stěžovatelky by mělo být zamítnuto (bod 18 výše).

70. Soud dále poznamenává, že stěžovatelky nezpochybňují dostupnost a předvídatelnost článků L. 2141-2, L. 2141-9 a L. 2141-11-1 zákona o veřejném zdraví, pokud jde o to, že jasně

stanoví absolutní zákaz jak posmrtného oplodnění, tak vývozu gamet nebo embryí určených k použití v zahraničí pro účely, které jsou na území státu zakázány, a bylo tedy možné předvídat, že se i na stěžovatelky vztahují tyto dva zákazy. Jedna z nich však tvrdila, že výklad zákona provedený Státní Radou v rozhodnutí ve věci *Gonzalez Gomez* (body 29–31 výše) a správním soudem v rozhodnutí ze dne 11. října 2016 (bod 36 výše), vyvolávají právní nejistotu.

71. Soud se domnívá, že rozhodnutí ve věci *Gonzalez Gomez* nebylo takové, aby zpochybnilo předvídatelnost zákona ve smyslu Úmluvy.

72. Připomíná totiž, že opakovaně zdůraznil, že úroveň přesnosti vnitrostátních právních předpisů – které nemohou předvídat všechny možnosti – závisí do značné míry na obsahu daného zákona, oblasti, na kterou se má vztahovat, a na počtu a postavení osob, kterým je určen. Určitá míra pochybností o hraničních případech proto sama o sobě nepostačí k tomu, aby se použití právního ustanovení stalo nepředvídatelným. Stejně tak není právní ustanovení v rozporu s požadavkem „předvídatelnosti“ pro účely Úmluvy jen proto, že umožňuje více než jeden výklad; to je věcí rozhodovací funkce soudů (viz výše citovaný rozsudek ve věci *Sanchez*, § 125 a 126).

73. Soud konstatuje, že s ohledem na svou úlohu, jak je stanovena v bodě 2 rozhodnutí *Gomez Gonzalez*, se vnitrostátní soud neomezil na přezkum *in abstracto* právního základu napadeného rozhodnutí, ale provedl také konkrétní přezkum souladu důsledků aplikace tohoto zákona s Úmluvou, aby mohl rozhodnout, zda je napadené odmítnutí žádostí slučitelné s právem na respektování soukromého a rodinného života zaručeným Úmluvou s ohledem na to, zda je v poměrech konkrétních okolností případu přiměřené. Nicméně takový přezkum účinků uplatnění zákona v konkrétní věci, provedený před předložením věci Soudu podle zásady subsidiarity (viz k přezkumu souladu s Úmluvou rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. ledna 2018, *Charron a Merle-Montet proti Francii* č.22612/15; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. května 2020, *Graner proti Francii*, č. 84536/17), nemůže mít za následek, že by jeho výklad nebo použití vnitrostátními soudy byly nepředvídatelné nebo svévolné.

74. Na základě všech těchto úvah Soud dospěl k závěru, že dotčený zásah byl „v souladu se zákonem.“

iii. Legitimita sledovaného cíle

75. Soud konstatuje, že stěžovatelky a vláda se neshodly na legitimních cílech sledovaných dotčeným zásahem. Vláda se opírala o cíl „ochrany práv a svobod druhých“, který předpokládal respektování důstojnosti osob a svobodné vůle, jakož i zájmů nenarozeného dítěte. Stěžovatelky tvrdily, že tyto cíle by v žádném případě nebyly nijak zmařeny svobodnými a informovanými rodičovskými plány, které vytvořily se svými manželi před jejich smrtí.

76. Zaprvé, Soud poznamenává, že v době podání předmětných žádostí a jejich odmítnutí byla možnost využít asistovanou reprodukci podmíněna ověřením rodičovského záměru a souhlasem každého z členů páru, stejně jako ve výše citovaných případech *Evans a Pejřilová* (body 89 a 52). Soud se domnívá, že za okolností daného případu bylo cílem předmětného zásahu zajištění respektu k lidské důstojnosti a svobodné vůli a na nalezení spravedlivé rovnováhy mezi zájmy různých stran zúčastněných na asistované reprodukci.

77. Zadruhé, Soud připomíná, že zákazy stanovené zákonem vycházejí z pojetí rodiny, které převládalo v rozhodné době, což se projevilo zejména v tom, že zákonodárce nepovolil použití asistované reprodukce v situaci, kdy by se dítě narodilo bez otce, protože asistovaná reprodukce byla tehdy koncipována jako prostředek určený k nápravě neplodnosti páru. Jak je uvedeno v několika zprávách a studiích citovaných v části věnované vnitrostátnímu právu nebo systému přístupu k asistované reprodukci zkoumanému ve věci *Pejřilová*, posmrtné početí vyvolává „etické otázky smíšené s úvahami o veřejném zájmu, které se mohou týkat mimo jiné situace nenarozených dětí“ (bod 50).

78. Za těchto okolností Soud uznává, že dotčené zásahy sledovaly legitimní cíl „ochrany práv a svobod druhých“ a „ochrany mravnosti“.

iv. Nezbytnost zásahu v demokratické společnosti

α) Obecné principy

79. Soud odkazuje na obecné zásady stanovené ve výše citovaných věcech *S. H. a ostatní a Parrillo* (body 91 až 97 a body 168 až 173) a zopakované ve věci *Pejřilová* (body 55 a 58).

80. Zejména poukazuje na to, že rozhodnutí učiněná zákonodárcem v citlivé oblasti umělého oplodnění nejsou mimo jeho kontrolu. Jeho povinností je pečlivě přezkoumat argumenty, které zákonodárce vzal v úvahu, když dospěl k řešení, která přijal, a ověřit, zda byla dosažena spravedlivá rovnováha mezi různými legitimními zájmy (viz výše uvedený rozsudek *S. H. a ostatní*, bod 97, a výše uvedený rozsudek *Parillo*, body 188 a 197). Navíc i přes široký prostor pro uvážení, který smluvní státy v této oblasti mají, musí být zavedený právní rámec konzistentní (idem, bod 100, *Evans*, citováno výše, bod 89, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. srpna 2012, *Costa a Pavan proti Itálii*, č. 54270/10, body 64 a 71).

β) Použití v této věci

81. Zaprvé, Soud nemá žádné důkazy, které by zpochybňovaly svobodnou a informovanou vůli stěžovatelek realizovat rodičovské plány, které si vytvořili se svými zemřelými manželi. Konstatuje, že dotčené plány a souhlasy, kterým podléhala jejich realizace, nebyly vnitrostátními soudy zpochybněny. Konstatuje, že pouze pokračování technik asistované reprodukce zahájených za jejich života by jim umožnilo respektovat jejich rozhodnutí mít dítě sdílející jejich genetické dědictví. S ohledem na význam práva na osobní sebeurčení se Soud domnívá, že sporné zákazy vyvolávají pro stěžovatele zásadní a závažnou otázku týkající se práva na respektování jejich soukromého života.

82. Na druhou stranu konstatuje, že francouzské právo od roku 1994 absolutně zakazuje posmrtné plození. Články L. 2141-2, L. 21419 a L. 2141-11-1 zakazují posmrtné oplodnění a vývoz gamet nebo embryí do zahraničí, pokud mají být použity k účelům, které jsou na území státu zakázány. Kromě toho poukazuje na to, že Státní Rada sice upřesnila, že to nebrání přezkumu *in concreto* zásahu do práva stěžovatelů na respektování soukromého života, ale shledala, že zásada absolutního zákazu je slučitelná s článkem 8 Úmluvy z toho důvodu, že „spadá do prostoru pro uvážení, který má každý stát v rámci své jurisdikce k dispozici pro aplikaci Úmluvy“. V této souvislosti Soud poukazuje na to, že neexistuje evropský konsenzus ohledně toho, zda by posmrtné početí mělo či nemělo být povoleno (viz body 38, 39 a 60 výše) a že v důsledku toho musí být žalovanému státu poskytnut široký prostor pro uvážení.

83. Ve světle všech výše uvedených úvah je na Soudu, aby určil, zda vnitrostátní orgány dosáhly spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy, konkrétně osobním zájmem stěžovatelů na realizaci jejich rodičovského projektu a důvody veřejného zájmu etické povahy, které předložil zákonodárce a vláda.

84. Za prvé, pokud jde o absolutní povahu zákazu oplodnění po smrti, Soud připomíná, že tento zákaz má chránit obecné zájmy vyplývající z úvah morální nebo etické povahy. Připomíná, že tento zákaz je výsledkem politického rozhodnutí, které se datuje již od prvního bioetického zákona z roku 1994, a že byl opakovaně zachován u příležitosti pravidelných revizí tohoto zákona, a to i nedávno, v roce 2021, v rámci důkladných legislativních debat. Konstatuje, že legislativní proces vedl k zachování stávajícího stavu vzhledem ke specifickým etickým otázkám spojeným s postmortálním plozením. Poukazuje na to, že pokud se jedná o otázky obecné politiky, v nichž mohou v demokratickém státě důvodně existovat hluboké rozdíly, je třeba přikládat zvláštní význam úloze vnitrostátního rozhodovacího orgánu. To platí tím spíše, pokud se jedná, jako v tomto případě, o celospolečenskou otázku.

85. Soud dále uvádí, že z platných právních předpisů a judikatury Státní Rady vyplývá, že zákaz vývozu gamet nebo embryí uložených a skladovaných ve Francii je důsledkem zákazu posmrtného oplodnění na území státu. Zákaz vývozu, který plyne ze zákazu posmrtného oplodnění, má tedy zabránit riziku obcházení dodržování ustanovení zákona o veřejném zdraví, která tento zákaz stanoví. Podle názoru Soudu takto vymezený cíl zákonodárce není sám o sobě v zásadě neslučitelný s právem na respektování soukromého života, ledaže by absolutní zákaz oplodnění po smrti ztratil smysl.

86. Je sice pravda, že argumentace vlády týkající se možnosti stěžovatelek počít dítě s jiným mužem nebo s gametami od dárce, která má ospravedlnit potřebu zásahu, je z hlediska předmětu stížnosti, kterou předkládají Soudu, nepřipadná. Nicméně pro posouzení slučitelnosti sporných odmítnutí s článkem 8 jsou zásadní informace o důvodech, které zákonodárce vedly k rozhodnutí o absolutním zákazu, a o jeho uplatnění správním soudem. Na jedné straně se zákonodárce až do přijetí zákona z roku 2021 snažil sladit snahu o rozšíření přístupu k asistované reprodukci s ohledem na lékařský, vědecký a technologický pokrok s respektem k obavám společnosti z citlivých etických otázek vyvolaných perspektivou posmrtného početí. Na druhé straně, jak rozhodla státní Rada, zákaz vývozu gamet nebo embryí vychází ze snahy o nalezení rovnováhy mezi protichůdnými zájmy s ohledem na cíl zákonodárce neumožnit určitou formu etického „dumpingu“.

87. Z druhého, se Soud domnívá, že výše uvedený vývoj je relevantní i pro zákaz přenosu embrya po smrti. Poznává, že postupné revize bioetického zákona nikdy nevedly k rozlišení podle toho, zda se žádosti o asistovanou reprodukci týkají oplodnění nebo přenosu embryí po smrti. Odmítnutí rozlišovat mezi těmito dvěma situacemi, přestože to bylo navrhováno (bod 23 výše) odhaluje citlivost a složitost otázek, které vyvolává otázka umožnění asistované reprodukce po smrti. Státní Rada rovněž jasně uvedla, že přezkum slučitelnosti dotčených ustanovení a jejich provádění s článkem 8 se v případě sporu týkajícího se embryí neliší (body 19 a 33 výše). Soud připomíná, že embryo není podle jeho rozhodovací praxe samostatným subjektem práva (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. července 2004, *Vo proti Francii*, č. 53924/00, bod 82, *Evans*, citováno výše, body 54-56). Za těchto okolností se Soud domnívá, že zákonodárce nepřekročil svůj prostor pro uvážení, když se rozhodl pro zákaz přenosu embryí po smrti.

88. Konečně, zatřetí, skutečnost, že zákon jako takový je slučitelný s požadavky článku 8, neznamená, že stanovení obecného a absolutního zákazu, umožňuje nezkoumat účinky, které použití tohoto zákona vyvolává v konkrétním případě. Soud zdůrazňuje, že Státní Rada provedla přezkum okolností obou projednávaných případů v souladu s metodikou, kterou přijala ve svém rozhodnutí ve věci *Gonzalez Gomez*. Státní Rada shledala, že jediným záměrem stěžovatelek při předložení žádostí bylo obejít francouzské právo a že nepoukázaly na žádné zvláštní okolnosti, které by umožnily francouzské právo neaplikovat. Konstatovala, že neměly žádný vztah ke Španělsku a že pouhé okolnosti souhlasu zemřelého manžela nebo přítomnosti embrya nepostačují k prokázání nepřiměřeného zásahu do jejich práva na respektování jejich přání. Soud se vzhledem k absenci dalších zvláštních okolností, na které se stěžovatelky před ním odvolávaly, domnívá, že za okolností projednávaného případu není důvod odchytil se od řešení přijatých vnitrostátním soudem.

v. Závěr

89. S ohledem na všechny výše uvedené úvahy Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány zajistily spravedlivou rovnováhu mezi protichůdnými zájmy a že žalovaný stát nepřekročil prostor pro uvážení, který měl k dispozici. Z toho vyplývá, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy.

90. Soud nicméně uznává, že skutečnost, že od roku 2021 zákonodárce otevřel asistovanou reprodukci pro páry žen a pro svobodné ženy, znovu vyvolává otázku relevance odůvodnění zachování zákazu, na který si stěžují stěžovatelky. Soud znovu připomíná, že navzdory širokému prostoru pro uvážení, který mají státy v bioetických otázkách, musí být právní rámec zavedený těmito státy konzistentní (viz výše citovaný rozsudek *S.H. a ostatní*, bod 100, a rozsudek *Costa a Pavan*, body 64 a 71).

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

2. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

3. *Konstatuje*, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy;

(...)

(Zpracovala: Mgr. Martina Grochová, Ph.D.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
29. 6. 2023
VĚC BIJAN BALAHAN PROTI ŠVÉDSKU
(rozsudek ve věci Bijan Balahan proti Švédsku,
stížnost č. 9839/22)

K vydávání osob k trestnímu stíhání z pohledu závazků plynoucích z Úmluvy pro dožádaný stát

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 3

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

§ 331 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

§ 54 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 59 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 88 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 91 odst. 1 písm. o) zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Klíčová slova:

Extradice – hrubě nepřiměřený trest – podmíněné propuštění

Autorský komentář:

V předkládaném rozhodnutí se Soud v návaznosti na svou předcházející judikaturu [zejm. v Sanchez-Sanchez proti Spojenému království (rozsudek velkého senátu ze dne 3. 11. 2022, č. 22854/20) a další v textu odůvodnění citovaná rozhodnutí] vyjádřil k problematice vydání osoby podezřelé ze spáchání trestné činnosti na území dožadujícího státu k trestnímu stíhání na jeho území (konkrétně ze Švédska do USA) z pohledu závazků, které dopadají na dožádaný stát jako signatáře Úmluvy. Ve shodě s dříve vyjádřeným názorem uvedl, že v souvislosti s plněním závazku nelze na dožadující stát, jenž není smluvním státem Úmluvy, přenášet povinnosti a závazky z ní plynoucí. Zopakoval (viz Obecná východiska), že případná odpovědnost za to, že v důsledku postupu, jehož přímým následkem je vystavení jednotlivce zakázanému špatnému zacházení, může přicházet v úvahu jen u smluvního státu.

Soud posuzoval, zda by vydáním stěžovatele nedošlo k porušení čl. 3 Úmluvy, a to v souvislosti s jeho tvrzením, že je ohrožen uložením trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění, nebo *de facto* téhož trestu sestávajícího z minimální výměry 61 let odnětí svobody. Připomenul, že důkazní břemeno stran prokázání existence podstatných důvodů bránících vydání (v posuzované věci tedy uložení trestu porušujícího čl. 3 Úmluvy, jímž je trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění nebo hrubě nepřiměřený trest), leží na osobě, o jejímž vydání je rozhodováno. Pokud toto vydávaná osoba prokáže, je nezbytné zjišťovat, zda existuje mechanismus přezkumu umožňující její podmíněné

propuštění (tj. hmotněprávní záruka). Nezbytné však není zjištění o procesní záruce, tj. dostupnosti tohoto mechanismu pro vydávanou osobu.

Soud dospěl k závěru, že stěžovatel neunesl důkazní břemeno, a proto neposuzoval, zda se jeho argument vztahuje k hmotněprávní či procesní záruce. Ke stejnému závěru, tj. o neunesení důkazního břemene, Soud dospěl i v otázce tvrzené hrozby uložení hrubě nepřiměřeného trestu. Šesti hlasy ku jednomu proto rozhodl, že vydáním stěžovatele, jež bylo podle předběžného opatření odloženo, by k porušení čl. 3 Úmluvy nedošlo.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel byl v USA zatčen pro podezření z napadení, při němž měl oběti způsobit třicet ran nožem a chemické popáleniny. Krom toho měl nabídnout úplatek ochrance, která přišla na místo činu, a převést z účtu oběti bez jejího vědomí 2 500 dolarů. Po svém propuštění na kauci opustil zemi a na soudní líčení se nedostavil.

Přibližně o rok později si USA vyžádaly vydání stěžovatele ze Švédska s odkazem na zatykač, podle něhož byl obviněn z: 1) těžkého ublížení na zdraví, 2) mučení, 3) nabádání ke křivému svědectví, 4) opakované odrazování svědka od výpovědi a 5) krádeže, při níž byla způsobena vysoká škoda.

Švédský Nejvyšší soud rozhodl, že vydání stěžovatele je přípustné ve vztahu k bodu 2) a 5). Překážku shledal ve vztahu k bodu 1), neboť předložený materiál nepodporoval závěr o způsobení trvalé invalidity a zmrzačení, a bodům 3) a 4), neboť ve Švédsku se nejedná o trestný čin. Shledal taktéž, že jeho vydání není v rozporu s Úmluvou. Vláda rozhodla o vydání stěžovatele, avšak pozastavila jeho výkon s ohledem na předběžné opatření Soudu.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

37. Stěžovatel namítl, že jeho vydání do USA by porušovalo čl. 3 Úmluvy, protože mu hrozilo uložení trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění a hrubě nepřiměřeného trestu. Namítl dále, že jeho vydání by porušovalo čl. 3 Úmluvy, neboť by byl vystaven riziku újmy ze strany ostatních vězňů v amerických detenčních zařízeních.

38. Článek 3 Úmluvy zní:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

A. K přijatelnosti

39. Vláda namítla, že stížnost by měla být prohlášena za nepřijatelnou a zjevně neopodstatněnou.

40. Stěžovatel argumentaci vlády rozporoval.

41. Ve vztahu ke svému tvrzení, že by byl v případě vydání vystaven riziku zacházení rozpornému s čl. 3 Úmluvy, neboť mu hrozila újma ze strany ostatních vězňů, stěžovatel

nepředložil žádné relevantní důkazy. Tato část stížnosti je proto zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a musí být podle čl. 35 odst. 4 zamítnuta.

42. Zbytek stížnosti podle čl. 3 Úmluvy není zjevně neopodstatněný, ani nepřijatelný z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášen za přijatelný.

B. K věci samé

1. Podání stran

a) Stěžovatel

43. S odkazem na první část testu zavedeného v Sanchez-Sanchez proti Spojenému království (rozsudek velkého senátu ze dne 3. 11. 2022, č. 22854/20, body 95.–97.) stěžovatel namítl, že prokázal existenci skutečného rizika, že mu bude uložen buď trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění, nebo *de facto* tentýž trest, sestávající z minimální výměry 61 let odnětí svobody. V minulosti byl odsouzen pro dva trestné činy, které spadají do kategorie závažných zločinů. Uplatnilo by se proto pravidlo třikrát a dost. Přestože státní zástupci mají zákonnou pravomoc pravidlo neuplatnit, nebyla v praxi použita. Statistika ve zprávě „Třikrát a dost v Kalifornii“ vypracované Kalifornskou laboratoří zákonů (viz bod 35.) také naznačuje přítomnost vysokého rizika, že pravidlo třikrát a dost bude použito. Jak v písemném prohlášení pana P. Comiskeyho, tak v informacích poskytnutých americkými úřady (viz bod 33.–34.) bylo uzavřeno, že při použití pravidla třikrát a dost by byl stěžovateli uložen trest ve výměře minimálně 61 let. Aby byl způsobilý pro podmíněné propuštění, musel by vykonat 85 % trestu, což by představovalo 52 let. Vzhledem k tomu, že je mu nyní 29 let a věk dožití mužů v USA je 73 let, bylo by to déle, než může očekávat, že bude naživu. Takový trest tudíž *de facto* představuje trest na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění.

44. Stěžovatel dále s odkazem na druhou část testu zavedeného v Sanchez-Sanchez (cit. výše, body 96.–97.) argumentoval, že neexistuje žádný relevantní nástroj pro přezkum. Uvedl, že žádost o milost a zmírnění trestu jsou instituty natolik omezeně využívané či svévolně udělované, že v této souvislosti nepředstavují řádnou či reálnou ochranu.

45. K hrubé nepřiměřenosti trestu stěžovatel uvedl, že přestože jsou obvinění proti němu závažná, nejsou srovnatelná s nejzávažnějšími zločiny, jako jsou vražda nebo terorismus. Takto přísný trest mu hrozil pouze kvůli používání pravidla třikrát a dost. Povinná výměra trestu od 61 let po doživotí bez možnosti podmíněného propuštění musí být za trestné činy, z nichž je obviněn, považována za hrubě nepřiměřenou. Nadto je ve Švédsku za odpovídající trestné činy stanoven maximální trest ve výměře 10 let odnětí svobody.

b) Vláda

46. Vláda oponovala, že nebyla naplněna první část testu zavedeného ve věci Sanchez-Sanchez (cit. výše, body 95.–97.). S odkazem na informace poskytnuté americkými úřady (viz bod 33.) vláda uvedla, že stěžovateli nehrozilo uložení trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění. Ve vztahu k tomu, jaký trest mu bude uložen v případě jeho odsouzení, panuje značná nejistota. Potenciální trest by záležel na řadě faktorů, které je těžké předvídat. Každopádně není riziko, že by mu byl uložen trest na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění. Eventuální trest na doživotí by podléhal přezkumu v řízení o podmíněném propuštění, což jasně splňuje kritéria daná judikaturou Soudu. Délka vykonaného

trestu vyžadovaná pro jeho způsobilost žádat o podmíněné propuštění by záležela na mnoha faktorech. V době odsouzení by bylo stěžovateli jasné, kdy bude způsobilý pro podmíněné propuštění.

47. Dále argumentovala, že podle druhé části testu zavedeného v Sanchez-Sanchez (cit. výše, body 96.–97.) jsou jak řízení o podmíněném propuštění, tak možnost zmírnění trestu relevantními nástroji přezkumu trestu.

48. Vláda rovněž uvedla, že ve světle judikatury Soudu a s ohledem na skutečnost, že stěžovatel je podezřelý ze závažné a zvláště násilné trestné činnosti a že mu nehrozí uložení trestu na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění, nehrozí mu ani uložení trestu, který by bylo možno považovat za hrubě nepřiměřený. Taktéž zdůraznila nebezpečí beztrestnosti, pokud by nedošlo k vydání.

2. Posouzení Soudem

a) Obecná východiska

i) Vyhoštění cizinců

49. Soud opakovaně uvedl, že s ohledem na to, že mučení a nelidské či ponižující zacházení a potrestání jsou absolutně zakázané, může vydání osoby smluvním státem vyvolat problémy podle čl. 3 Úmluvy, a tudíž i odpovědnost dožádaného státu v případě, kdy jsou závažné důvody věřit, že by mohla jím vydávaná osoba čelit riziku, že bude podrobena takovému zacházení v žádajícím státě (viz mezi mnoha dalšími Sanchez-Sanchez, cit. výše, bod 84., a rozsudek pléna ze dne 7. 7. 1989, Soering proti Spojenému království, č. 14038/88, bod 88.).

50. Pro posouzení, zda existuje riziko špatného zacházení, musí Soud přezkoumat předvídatelné následky vydání stěžovatele do cílové země. Nevyhnutelně přitom musí zhodnotit situaci v žádající zemi z hlediska požadavků čl. 3. Neznamená to však udělat z Úmluvy nástroj k ovládnutí jednání států, které nejsou jejími stranami, nebo vyžadovat od smluvních států, aby takovým státům její standardy ukládaly. Pokud nějaká odpovědnost podle Úmluvy vznikne, nebo by mohla vzniknout, pak vznikne smluvnímu státu v důsledku jeho postupu, jehož přímým následkem je vystavení jednotlivce zakázanému špatnému zacházení (viz Sanchez-Sanchez, cit. výše, bod 85. a v něm citovaná rozhodnutí).

51. Zásadně je to stěžovatel, kdo má předložit důkazy schopné prokázat, že existují podstatné důvody věřit, že bude v případě vykonání napadeného opatření vystaven skutečnému riziku, že s ním bude zacházeno v rozporu s čl. 3. Pokud byly takové důkazy předloženy, je na vládě, aby rozptýlila jakékoli obavy, které z nich vyvstávají (viz např. Sanchez-Sanchez, cit. výše, bod 87.; nebo rozsudek velkého senátu ze dne 23. 3. 2016, F. G. proti Švédsku, č. 43611/11, bod 120.).

ii) Doživotní trest a hrubě nepřiměřené tresty

52. Podle ustálené judikatury Soudu není uložení trestu odnětí svobody na doživotí dospělému pachateli samo o sobě zakázané ani neslučitelné s čl. 3 či jiným článkem Úmluvy. Zároveň však Soud rozhodl, že uložení trestu odnětí svobody může vyvolat rozpor s čl. 3, pokud je trest „hrubě nepřiměřený“ nebo se jedná o nesnižitelný trest na doživotí (viz rozsudek velkého senátu ze dne 12. 2. 2008, Kafkaris proti Kypru, č. 21906/04, bod 97.; rozsudek velkého senátu ze dne

9. 7. 2013, Vinter a ostatní proti Spojenému království, č. 66069/09 a dvě další, body 102. a 107.; a Sanchez-Sanchez, cit. výše, body 79.–80.).

53. Soud zdůrazňuje, že test „hrubé nepřiměřenosti“ je přísný a bude splněn pouze ve vzácných a ojedinělých případech (viz rozsudek ze dne 17. 1. 2012, Harkins a Edwards proti Spojenému království, č. 9146/07 a 32650/07, bod 133; rozsudek ze dne 10. 4. 2012, Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království, č. 24027/07 a 4 další, bod 237.; Vinter a další, cit. výše, bod 102.). Úmluva se navíc nesnaží být prostředkem, jak vyžadovat od smluvních států, aby její standardy ukládaly dalším státům. Je nezbytné brát patřičný ohled na skutečnost, že politika trestání se mezi jednotlivými státy velmi liší, a budou tak mezi nimi často legitimní a opodstatněné rozdíly co do délky ukládaných trestů, a to dokonce i u obdobné trestné činnosti. Pouze ve zvláště výjimečných případech bude stěžovatel schopen prokázat, že trest, jemuž by čelil v nesmluvním státě, by byl hrubě nepřiměřený, a tudíž v rozporu s čl. 3 (viz Harkins a Edwards, cit. výše, bod 134.; Babar Ahmad a další, cit. výše, bod 238.).

54. Pokud jde o nesnižitelné tresty na doživotí, Soud nedávno rozvinul svoji dřívější judikaturu týkající se trestů na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění v kontextu extradice ve věci Sanchez-Sanchez (cit. výše, body 78.–99.). Rozhodl, že musí být rozlišováno mezi tresty na doživotí ve vnitrostátním kontextu a v kontextu extradice. Zatímco ve vnitrostátních případech musí být použity zásady stanovené ve věci Vinter a ostatní (cit. výše), kontext extradičního řízení vyžaduje přizpůsobený přístup. Ten sestává ze dvou částí. V první musí být zjištěno, zda stěžovatel předložil důkazy schopné prokázat, že existují podstatné důvody věřit, že kdyby byl vydán, čelil by v případě svého odsouzení skutečnému riziku, že mu bude uložen trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění. V druhé části, která nastane pouze v případě, že stěžovatel takové riziko prokáže, musí být zjištěno, zda v okamžiku odsouzení existuje mechanismus přezkumu umožňující vnitrostátním orgánům posoudit vězňův pokrok v rehabilitaci a jakékoli další důvody pro jeho propuštění založené na jeho chování nebo jiných relevantních osobních okolnostech (hmotněprávní záruka). Dostupnost procesních záruk v žádajícím státě není nezbytnou podmínkou pro dodržení čl. 3 smluvním státem (viz Sanchez-Sanchez, cit. výše, body 91.–95.; viz také rozhodnutí velkého senátu ze dne 21. 9. 2022, McCallum proti Itálii, č. 20863/21, bod 53.; a rozhodnutí ze dne 28. 3. 2023, Hafeez proti Spojenému království, č. 14198/20, bod 37.).

b) Použití obecných východisek na projednávanou věc

i) Doživotní trest bez možnosti podmíněného propuštění

55. V projednávaném případě dospěl Soud na základě všech dostupných materiálů (viz především body 17.–18.) k uspokojivému závěru, že neexistuje skutečné riziko, že by byl stěžovateli uložen trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění. Přinejhorším může čelit vyhlídce na doživotní trest se způsobilostí k podmíněnému propuštění. Stěžovatel tudíž na první pohled nesplnil první část testu nedávno zavedeného ve věci Sanchez-Sanchez (viz bod 54. výše).

56. Stěžovatel však namítl, že v jeho případě by trest na doživotí se způsobilostí k podmíněnému propuštění byl *de facto* bez možnosti podmíněného propuštění, neboť by musel vykonat minimální část trestu v délce až 61 let, než by byl k podmíněnému propuštění způsobilý, což by přesahovalo jeho očekávaný věk dožití (viz bod 43. výše).

57. Byť Soudu nenáleží rozhodovat, kdy by se měl přezkum trestu na doživotí uskutečnit (viz např. Vinter a ostatní, cit. výše, bod 120.), ve vnitrostátním kontextu v minulosti shledal, že za snižitelné ve smyslu čl. 3 Úmluvy nelze považovat tresty na doživotí, u nichž mohou být vězni zvažováni k podmíněnému propuštění až po vykonání 40 let z uloženého trestu (viz např. rozsudek ze dne 4. 10. 2016, P. a A. T. proti Maďarsku, č. 37871/14 a 73986/14, body 45. a 48.; rozsudek ze dne 17. 6. 2021, Sándor Varga a další proti Maďarsku, č. 39734/15 a 2 další, body 48. a 49.; a rozsudek ze dne 28. 10. 2021, Bancsók a László Magyar proti Maďarsku, č. 52374/15 a 53364/15, body 45. a 47.).

58. V kontextu extradice však pro dodržení čl. 3 nemusí vydávající smluvní stát přezkoumávat dostupnost procesních záruk v žádajícím státě (viz bod 54. výše). Krom jiných důvodů proto, že se může podrobné zkoumání relevantního práva a praxe dožadujícího státu s cílem posoudit úroveň souladu s těmito procesními zárukami ukázat pro vnitrostátní orgány rozhodující o žádostech o vydání jako nepřiměřeně obtížné, a jednalo by se o nadměrně extenzivní výklad odpovědnosti smluvního státu (viz Sanchez-Sanchez, cit. výše, body 92.–93.).

59. Soud proto například ve věci McCallum (cit. výše, bod 53.) odmítl stěžovatelčin argument, že její trest na doživotí se způsobilostí k podmíněnému propuštění by mohl být *de facto* považován za trest bez takové možnosti s ohledem na roli guvernéra Michiganu v řízení o podmíněném propuštění, neboť se jednalo o námitku vztahující se k otázce, která se svou povahou blížila spíše procesní záruce, nikoli záruce hmotněprávní.

60. V projednávané věci stěžovatel nerozporoval existenci systému podmíněného propuštění v Kalifornii jako takového (viz body 27.–31. a 43. výše). Namítal spíše, že tento systém podmíněného propuštění by pro něj nebyl relevantní s ohledem na vyžadovanou minimální délku – až 61 let – trestu, kterou by musel vykonat, než bude způsobilý k podmíněnému propuštění. Soud shledává, že není nutné, aby posuzoval, zda se stěžovatelův argument v tomto ohledu vztahuje k otázce, která by měla být považovaná za hmotněprávní záruku, nebo má spíše povahu záruky procesní, neboť v každém případě nepředložil důkaz schopný prokázat existenci skutečného rizika, že mu bude vyměřena takto dlouhá minimální délka trestu. Z důvodů vyložených níže obestírá podle mínění Soudu stěžovatelův argument ve vztahu k minimální délce vykonaného trestu značná nejistota.

61. Na úvod Soud poznamenává, že stěžovatel dosud nebyl souzen ani odsouzen, takže je složité spekulovat o tom, zda bude shledán vinným jakýmkoli či všemi vznesenými obviněními a jaké možné následky může mít případné vyjmutí určitých částí obžaloby z těžkého ublížení na zdraví (viz bod 7.). Dále Soud ve věci Sanchez-Sanchez uznal, že existuje mnoho faktorů, které mohou ovlivnit ukládání trestu, a před vydáním osoby je nemožné reagovat na každou myslitelnou variantu, která by se mohla objevit nebo každý možný scénář, který by mohl nastat (viz Sanchez-Sanchez, cit. výše, bod 108.). Soud přijímá stěžovatelovo tvrzení, které nebylo výslovně rozporováno vládou, že byl v minulosti odsouzen pro dva trestné činy, což může znamenat použití pravidla třikrát a dost. Dále shledává – v souladu s příslušnými ustanoveními kalifornského trestního zákoníku a na základě informací poskytnutých americkými úřady a panem P. Comiskeyem – že pokud bude stěžovatel uznán vinným v plném znění obžaloby a pravidlo třikrát a dost bude použito v plném rozsahu s ohledem na jeho předchozí odsouzení, bude čelit potenciálnímu trestu odnětí svobody na doživotí s minimální výměrou 61 let. Příslušná ustanovení kalifornského trestního zákoníku a další materiály dostupné ve spise však také ukazují, že státní zástupci a soudci v Kalifornii mohou pravidlo třikrát a dost použít podle svého uvážení [viz body 25., 33.b) a 35.c)]. Pokud se státní zástupci a soudci rozhodnou ve

stěžovatelově případu nepoužít pravidlo třikrát a dost, potenciální minimální výměra trestu bude podstatně kratší, konkrétně 17 let [viz body 17.–19. a 33.c)].

62. Stěžovatel neposkytl žádný relevantní důkaz podporující jeho tvrzení, že je toto uvážení využíváno vzácně. Statistiky, na které odkázal, taktéž přesvědčivě nepodporují jeho argument o vysokém riziku, že pravidlo třikrát a dost bude v jeho případě použito. Nadto nepředložil ani důkazy o obžalovaných s obdobnými zápisy v rejstříku trestů, kteří by byli uznáni vinnými obdobnou trestnou činností a byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na doživotí s takto dlouhou minimální výměrou. Pan P. Comiskey ve svém prohlášení také uvádí, že je velmi obtížné předvídat, jaký bude výsledek trestního stíhání stěžovatele. Krom toho bude mít stěžovatel právo se proti uloženému trestu odvolat. Minimální délka trestu, kterou bude muset vykonat, než bude způsobilý k podmíněnému propuštění, může být navíc snížena s pomocí kreditů získaných během výkonu trestu, a to bez ohledu na to, zda bylo pravidlo třikrát a dost uplatněno, či nikoli [viz bod 35.b)].

63. ohledem na výše zmíněné faktory Soud zjišťuje, že stěžovatel neprokázal existenci skutečného rizika, že kdyby byl vydán a odsouzen, bude mu uložen trest odnětí svobody s minimální výměrou až 61 let. Délka minimální výměry bude záležet na mnoha neznámých faktorech a může být podstatně kratší.

64. Ve světle předchozího nelze shledat, že by stěžovatel předložil důkazy schopné prokázat, že by ho jeho vydání do USA vystavilo skutečnému riziku zacházení dosahujícího hranice čl. 3 z důvodu nebezpečí, že bude *de iure* či *de facto* odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění. Vzhledem k tomu je zbytečné, aby Soud v této věci pokračoval k druhé části testu (viz bod 54. výše a dále Sanchez-Sanchez, cit. výše, bod 109.; a Hafeez, cit. výše, bod 55.).

ii) Hrubě nepřiměřený trest

65. Stěžovatel dále namítl, že by mu byl v případě odsouzení pro trestné činy, z nichž byl obviněn, uložen hrubě nepřiměřený trest.

66. Jak již bylo zmíněno výše (viz bod 53. výše s odkazy na judikaturu Soudu), test „hrubé nepřiměřenosti“ je přísný a bude splněn pouze ve vzácných a ojedinělých případech, přičemž jenom v těch zvláště výjimečných bude stěžovatel schopen prokázat, že trest, kterému by čelil v nesmluvním státě, by byl hrubě nepřiměřený, a tudíž v rozporu s čl. 3. Trest nemůže být považován za hrubě nepřiměřený jednoduše proto, že je přísnější než trest, který by byl uložen v jiném státě (viz rozsudek ze dne 24. 7. 2014, Čalovskis proti Lotyšsku, č. 22205/13, bod 141.).

67. Soud shledává, že stěžovatel je obviněn ze závažných trestných činů. Měl se údajně dopustit velmi vážného fyzického napadení (viz bod 5.). Krom toho mu bude trest uložen až poté, co soud v Kalifornii projedná jeho případ, vezme v úvahu všechny relevantní faktory a rozhodne, zda odmítne nebo použije zpřísnění trestu vyplývající z jeho předcházejících odsouzení. Stěžovatel navíc, jak bylo uzavřeno výše, nepředložil žádné důkazy schopné prokázat existenci skutečného rizika, že bude odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění.

68. Ve světle uvedeného Soud zjišťuje, že stěžovatel nedoložil své tvrzení, že by mu v případě vydání do USA hrozilo uložení hrubě nepřiměřeného trestu.

iii) Závěr

69. Předcházející zjištění jsou dostatečná k tomu, aby Soud mohl uzavřít, že pokud by byl stěžovatel vydán, nedošlo by k porušení čl. 3 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. jednomyslně *prohlašuje* za přijatelnou stížnost podle čl. 3 Úmluvy týkající se rizika nesnížitelného trestu na doživotí nebo hrubě nepřiměřeného trestu a zbytek stížnosti za nepřijatelný;
2. šesti hlasy proti jednomu *rozhoduje*, že vydání stěžovatele do Spojených států amerických by neporušovalo čl. 3 Úmluvy;
3. jednomyslně *rozhoduje* o trvání vyrozumění vládě podle čl. 39 Jednacího řádu Soudu, že pro řádný průběh řízení je vhodné nevyhostit stěžovatele, dokud se rozsudek nestane konečným nebo do oznámení.

(Zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
TŘETÍ SEKCE
27. 6. 2023
VĚC LENIS PROTI ŘECKU
(rozhodnutí ve věci Lenis proti Řecku,
stížnost č. 47833/20)

K zákazu zneužití práv jako korektivu zabraňujícímu zmaření a nepřijatelnému omezení práv a svobod garantovaných Úmluvou

Dotčený článek Úmluvy:

čl. 10

čl. 17

čl. 35

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 17 Listiny základních práv a svobod

§ 356 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

Diskriminace – sexuální orientace – svoboda projevu/sdělovací prostředky – zákaz zneužití práv a svobod

Autorský komentář:

Zákaz nenávistného projevu patří mezi nejdůležitější agendy, v nichž v průběhu poslední dekády Evropský soud pro lidská práva rozvinul košatou judikaturu. Rozsudek Lenis proti Řecku je z pohledu článku 10 relativně jednoduchým případem limitů svobody projevu s jasným řešením. Přesto však představuje zásadní judikatorní přelom. Jedná se totiž o zcela první případ, jehož dopad Soud diametrálně zvýšil tím, že poprvé konstatoval kromě porušení čl. 10 ve věci týkající se nenávistného homofobního projevu i porušení článku 17 Úmluvy. Článek 17 (tzv. zákaz zneužití práv) patří obecně mezi mimořádná ustanovení, která Soud používá pouze ve výjimečných situacích, kdy hrozí porušení klíčových principů Úmluvy.

Až doposud Soud spojoval s článkem 17 relativně vysoký práh aplikace, jelikož individuální práva dotčená svobodou projevu již článek 10 chrání. Soud v minulosti tak typicky použití článku 17 omezoval na velmi specifická témata, jako propagace, ospravedlňování nebo popírání zločinu terorismu a válečných zločinů (kam spadá i popírání holokaustu), podněcování k násilí a nenávisti, a snaha narušit právní pořádek a bezpečnost v členské zemi. Rozhodnutí Lenis zjevně spadá do druhé kategorie (podněcování k nenávisti), nicméně stojí za to poukázat, že v minulosti Soud neuznal, že by třeba nenávistný projev na základě sexuální orientace postačoval na iniciování aplikace článku 17 (třeba ve věci Lilliendahl proti Islandu, kde označení homosexuality za sexuální deviaci nestačilo na aplikaci článku 17, podobně mírnější hlas se dá identifikovat v rozhodnutí o ochraně stejnopohlavních párů Vallianatoris a další proti Řecku z roku 2013). Soud nám nyní dává signál, že v případě Lenis dochází k závažnějšímu porušení. Byť se rozhodnutí nedá číst tak, že článek 17 vylučuje jakýkoliv homofobní projev

z ochrany svobody projevu podle článku 17 (třeba kritika na základě náboženského přesvědčení), pokud je tento projev spojen s dehumanizováním a podněcováním k násilí, Soud mu přiznává vyšší stupeň společenské závažnosti a naopak omezeným právům poskytuje vyšší míru ochrany. Leniš proti Řecku lze proto číst jako symbolický vývoj v judikatuře ESLP, kdy se Soud přísněji staví k zneužíváním práv garantovaných Úmluvou k zmaření, omezení a zejména podněcování k nenávisti a potlačování práv menšin. V kontextu společenských změn a rostoucího násilí vůči příslušníkům homosexuální a LGBTQI skupiny lze rozhodnutí číst i jako ukázkou responsivního rozhodování ESLP vůči stupňujícímu se společenskému napětí. Bude jistě zajímavé sledovat, jaký dopad bude mít tento rozsudek k rozvoji judikatury ESLP ve vztahu k článku 17.

[Katarína Šipulová, Ph.D. (MUNI), M.St. (OXON)]

SKUTKOVÝ STAV

Skutkové okolnosti nadepsaného případu se odehrály v době, kdy se řecký parlament chystal projednávat návrh zákona umožňujícího stejnopohlavním párům uzavírat civilní svazky. Stěžovatel Amvrosios-Athanasios Leniš, toho času metropolita řecké pravoslavné církve, v této souvislosti publikoval na svém blogu článek, v němž se nevybíravým způsobem vyjadřoval právě na adresu homosexuálů. Homosexualitu v něm označoval za odchylku od zákonů přírody, společenský zločin či hřích. O homosexuálech hovořil jako o spodině společnosti – lidech, kteří jsou defektní, marginální a poníženi. Přitom nabádal ostatní, aby si na ně plivnuli, odsuzovali je a očerňovali, a to kdykoliv je potkají. Text článku následně převzalo několik sdělovacích prostředků, načež se dostal do povědomí široké veřejnosti. Uveřejnění tohoto článku vyústilo ve vznesení obvinění proti stěžovateli pro veřejné podněcování k násilí nebo nenávisti vůči skupině osob z důvodu jejich sexuální orientace a pro zneužití církevní funkce.

V řízení před vnitrostátními soudy byl stěžovatel uznán vinným a odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody. Odsuzující výrok se zakládal na předpokladu, že předmětný text je třeba vnímat a posuzovat jako celek. Tímto postupem dospěl odvolací soud, ve světle provedeného dokazování, k závěru, že článek nebyl pouhým vyjádřením názorů, jakkoliv tvrdým. Stěžovatel naopak ve svých vyjádřeních zašel tak daleko, že požadoval úplné sociální vyloučení homosexuálů. To doprovázel výzvami, které byly výhrudné a ve svém souhrnu způsobily vyvolat diskriminaci a nenávist vůči homosexuálům. Tyto formy projevu přitom nemohou požívat ochrany ve světle práva na svobodu projevu.

V řízení před Soudem stěžovatel namítal, že jeho odsouzení za uveřejnění článku na osobním blogu představovalo zásah do jeho práva na svobodu projevu ve smyslu čl. 10 Úmluvy.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

C. Posouzení Soudu

1. Obecné principy

36. Podle ustálené judikatury Soudu představuje svoboda projevu jeden z podstatných základů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek jejího rozvoje a seberealizace každého jednotlivce. S výhradou čl. 10 odst. 2 se vztahuje nejen na „informace“ nebo „myšlenky“, které jsou přijímány příznivě nebo považovány za neškodné či nevýznamné, ale i na ty, které urážejí, šokují nebo znepokojují. Takové jsou požadavky pluralismu, tolerance a

myšlenkové otevřenosti, bez nichž neexistuje „demokratická společnost“. Jak je zakotveno v čl. 10, svoboda projevu podléhá výjimkám, které však musí být vykládány striktně, a potřeba jakýchkoli omezení musí být přesvědčivě prokázána [viz rozsudek velkého senátu ze dne 7. 2. 2012, Von Hannover proti Německu (č. 2), č. 40660/08 a 60641/08, bod 101; rozsudek velkého senátu ze dne 10. 11. 2015, Couderc a Hachette Filipacchi Associés proti Francii, č. 40454/07, bod 88; a rozsudek velkého senátu ze dne 29. 3. 2016, Bédat proti Švýcarsku, č. 56925/08, bod 48].

37. Principy týkající se otázky, zda je zásah do svobody projevu „nezbytný v demokratické společnosti“, jsou v judikatuře Soudu pevně ustáleny (viz, mimo jiné, rozsudek ze dne 16. 6. 2015, Delfi AS proti Estonsku, č. 64569/09, body 131 a 132, s dalšími odkazy). Soud musí přezkoumat namítaný zásah ve světle celého případu a určit, zda byl „přiměřený sledovanému legitimnímu cíli“ a zda důvody, které vnitrostátní orgány uvedly k jeho ospravedlnění, jsou „relevantní a dostatečné“. Soud se přitom musí ujistit, že vnitrostátní orgány uplatnily standardy, které jsou v souladu s principy zakotvenými v čl. 10, a že se navíc opíraly o přijatelné posouzení relevantních skutečností.

38. Pokud se jedná o uplatnění čl. 17 Úmluvy, příslušné principy Soudu lze nalézt v rozsudku Perinçek proti Švýcarsku (rozsudek velkého senátu ze dne 15. 10. 2015, č. 27510/08, body 113–115). Účelem čl. 17, pokud se týká skupin nebo jednotlivců, je znemožnit jim, aby z Úmluvy dovozovali právo vykonávat jakoukoli činnost nebo provádět úkony směřující ke zmaření jakéhokoli z práv a svobod stanovených v Úmluvě; „žádné osobě proto nesmí být umožněno využívat ustanovení Úmluvy k činům směřujícím ke zmaření výše uvedených práv a svobod“ [viz rozsudek ze dne 1. 7. 1961, Lawless proti Irsku (č. 3), č. 332/57, bod 7]. Ačkoli k dosažení tohoto účelu není nutné odejmout skupinám a osobám zapojeným do činností, které jsou v rozporu s textem a duchem Úmluvy, každé ze zaručených práv a svobod, Soud shledal, že svobody náboženského vyznání, projevu a sdružování zaručené čl. 9, 10 a 11 Úmluvy jsou zahrnuty v čl. 17 (viz, mimo jiné, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 2. 9. 2004, W. P. a ostatní proti Polsku, č. 42264/98; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 24. 6. 2003, Garaudy proti Francii, č. 65831/01; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 20. 2. 2007, Pavel Ivanov proti Rusku, č. 35222/04; a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 12. 6. 2012, Hizb ut-Tahrir a ostatní proti Německu, č. 31098/08, body 72–75 a 78).

39. Projev, který je neslučitelný s hodnotami hlásanými a zaručenými Úmluvou, není vzhledem k čl. 17 Úmluvy chráněn čl. 10 (viz, mimo jiné, Delfi AS proti Estonsku, cit. výše, bod 136). Rozhodujícími prvky při posuzování toho, zda jsou výroky, ať už verbální nebo nonverbální, vyňaty z ochrany čl. 10 prostřednictvím čl. 17, je to, zda jsou tyto výroky namířeny proti základním hodnotám Úmluvy, například podněcováním nenávisti nebo násilí, a zda se autor výroku pokusil odvolávat na Úmluvu s cílem vykonávat činnost nebo provádět úkony směřující ke zmaření práv a svobod v ní stanovených (viz, například, Perinçek proti Švýcarsku, cit. výše, bod 115).

40. Rozhodnutí Soudu ve věci Roj TV A/S proti Dánsku (rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 24. 5. 2018, č. 24683/14, body 30–38) poskytuje přehled případů, v nichž Soud použil čl. 17 Úmluvy při prohlášení stížností podle čl. 10 za neslučitelné *ratione materiae* s Úmluvou.

2. Použití obecných principů na projednávaný případ

41. Soud na úvod poznamenává, že není povolán k tomu, aby zkoumal skutkovou podstatu trestného činu podle čl. 1 zákona č. 927/1979, ve znění zákona č. 4285/2014. Interpretace a

aplikace vnitrostátního práva přísluší především vnitrostátním orgánům, zejména soudům (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 23. 9. 1998, Lehideux a Isorni proti Francii, č. 55/1997/839/1045, bod 50). Úkolem Soudu podle čl. 10 je pouze přezkoumávat rozhodnutí vydaná příslušnými vnitrostátními soudy v mezích jejich volního uvážení. Přitom se musí ujistit, že vnitrostátní orgány založily svá rozhodnutí na přijatelném posouzení relevantních skutečností (viz, například, rozsudek velkého senátu ze dne 9. 6. 1998, Incal proti Turecku, č. 41/1997/825/1031, bod 48; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 23. 10. 2012, Molnar proti Rumunsku, č. 16637/06, bod 21; a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 10. 11. 2015, M'Bala M'Bala proti Francii, č. 25239/13, bod 30).

42. Vnitrostátní soudy považovaly za prokázané, že se stěžovatel ve svém článku zaměřil na homosexuály v době, kdy parlament projednával návrh zákona o civilních svazcích pro stejnopohlavní páry. V tomto ohledu Soud zdůrazňuje, že tato právní úprava, konkrétně zákon č. 4356/2015, byla přijata v návaznosti na rozsudek Soudu ve věci Vallianatos a ostatní (rozsudek velkého senátu ze dne 7. 11. 2013, Vallianatos a ostatní proti Řecku, č. 29381/09 a 32684/09), na který výslovně odkazuje ve své důvodové zprávě ... Soud poznamenává, že mezi stranami je sporné, zda se stěžovatel ve svém článku zaměřil na homosexuály, nebo zda se jeho výroky týkaly politiků. Vnitrostátní soudy po pečlivém přezkoumání předložených důkazů a vyslechnutí svědků dospěly k závěru, že většina stěžovatelových výroků se týkala homosexuálů, zatímco některé výrazy, jako například „očerněte je“, se vztahovaly na politiky ...

43. Soud se v tomto směru ztotožňuje se závěry vnitrostátních soudů. Z obsahu stěžovatelova článku je především zřejmé, že se týkal těch, kteří „zažívají nebo podporují homosexualitu“. Navíc, jak správně poznamenaly vnitrostátní soudy, většina stěžovatelových výroků obsahovala výrazy běžně užívané lidmi, kteří sdílejí stěžovatelovy názory, na adresu homosexuálů, jako například: „Je samozřejmě jejich právem žít v tajnosti – v soukromí – tak, jak chtějí.“ Ve své stížnosti k Soudu stěžovatel připustil, že tato věta se týkala homosexuálů. Soud rovněž poznamenává, že v rámci své obhajoby před odvolacím soudem stěžovatel objasnil, že jeho článek se týkal homosexuálů, a konkrétně homosexuálních politiků. Ačkoliv je zřejmé, že se některé použité výrazy týkaly politiků, jako například začátek článku reprodukcující výroky paní A. V., větší část stěžovatelova článku se týkala homosexuality. Dokonce i podněcující výrazy namířené proti politikům, kteří chtěli hlasovat pro zákon zavádějící civilní svazky stejnopohlavních párů, jako například „očerněte je“, byly ve skutečnosti namířeny proti homosexuálům. Jak správně poukázaly vnitrostátní soudy, tyto výrazy nelze vnímat odděleně, ale je třeba je chápat jako přímo související s úmyslem stěžovatele znevažovat homosexuály. Výše uvedené závěry nevyvrací ani následný článek stěžovatele ze dne 21. 12. 2015, na který se před Soudem odvolával, aby prokázal, že jeho původní článek se týkal politiků. I když v tomto článku stěžovatel uvedl, že jeho předchozí článek se týkal politiků, takové zpětné upřesnění nemohlo změnit obsah původního článku.

44. Soud poznamenává, že odvolací soud v průběhu dvou jednacích dnů přezkoumal několik důkazů a vyslechl několik svědků a že ve svém rozsudku ze dne 28. 1. 2019 obsáhle, konkrétně na více než 120 stranách, popsal skutkové okolnosti případu a své hodnocení provedených důkazů. Kasační soud navíc v obsáhlém rozsudku o 66 stranách přezkoumal všechny kasační důvody uplatněné stěžovatelem, včetně důvodů týkajících se jeho svobody projevu, a zamítl je. Shodně jako odvolací soud dospěl k závěru, že právo stěžovatele na svobodu projevu chráněné Úmluvou nebylo porušeno, neboť jeho názory mohly vést k diskriminaci a nenávisti vůči homosexuálům. Ve světle všech shora uvedených úvah má Soud za to, že vnitrostátní soudy pečlivě zhodnotily jim předložené důkazy a provedly zvažování, při němž zohlednily

stěžovatelovo právo na svobodu projevu. Soud neshledal žádné prvky, které by naznačovaly, že vnitrostátní soudy nezaložily své závěry na přijatelném posouzení relevantních skutečností.

45. Soud nyní bude zkoumat, zda je v tomto případě použitelný čl. 17 Úmluvy.

46. Poznává, že stěžovatel byl odsouzen na základě zákona č. 927/1979, který vychází z Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace ze dne 21. 12. 1965, kterou Řecko ratifikovalo legislativním nařízením č. 494/1970, a z rámcového rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva, za podněcování k nenávisti nebo násilí a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce trvání pěti měsíců. Konkrétně odvolací soud po posouzení článku jako celku dospěl k závěru, že některé výrazy použité stěžovatelem na adresu homosexuálů, jako například že homosexualita je „společenský zločin“, „hřích“ a „odchylka od zákonů přírody“ a že homosexuálové jsou „spodina společnosti“, „zločinci“, „lidé temnoty“, „duševně nemocní lidé“, „defektní“ a „ponížení“, představují nenávistné projevy vůči skupině osob identifikované na základě jejich sexuální orientace. Dále se zaměřil na výzvy obsažené v článku – „Plivejte na ně! Odsuzujte je! Očerňujte je! ... A proto neváhejte! Až je potkáte, plivněte na ně! Nenechte je zvednout hlavu!“ – a závěrečný citát ze žalmu a dospěl k závěru, že stěžovatelův článek je způsobilý podnítit násilí vůči homosexuálům a vyvolat v nich úzkost a strach.

47. Soud se ztotožňuje se závěry vnitrostátních soudů. Připomíná, že při posuzování, zda lze texty jako celek považovat za podněcování k násilí, je třeba zohlednit použitá slova a kontext, v němž byla uveřejněna (viz rozsudek ze dne 16. 3. 2000, Özgür Gündem proti Turecku, č. 23144/93, bod 63). V projednávaném případě má Soud za to, že výrazy použité stěžovatelem představovaly nenávistné projevy proti skupině osob na základě jejich sexuální orientace. Jak správně poukázal vnitrostátní soud, stěžovatel použil ostré výrazy, které šly tak daleko, že homosexuálům upíraly jejich lidskou podstatu, když uvedl: „Nejsou to lidé! Jsou to zvrhlosti přírody!“ Další použité výrazy, jako například: „Jsou spodinou společnosti, marginální lidé, defektní, ponížení, lidé temnoty, kteří nyní, s nástupem levice, pozvedli hlavu! ... Jsou to zatracenci společnosti!“ a „Trpí duševně a duchovně! Jsou to lidé s duševní poruchou! Tito lidé jsou bohužel horší a nebezpečnější než někteří lidé žijící v blázincích“, výše uvedený závěr dále posilují, neboť je zřejmé, že tyto fráze přesahují rámec vyjádření názoru, třebaže v urážlivých, nepřátelských či agresivních výrazech (srov. rozsudek ze dne 28. 8. 2018, Savva Terentyev proti Rusku, č. 10692/09, bod 72).

48. Soud dále poznává, že podle jeho judikatury je dalším faktorem, který je třeba vzít v úvahu, zda by výroky, objektivně vykládané a vnímané v jejich bezprostředním nebo širším kontextu, mohly být považovány za přímou nebo nepřímou výzvu k násilí nebo za ospravedlnění násilí, nenávisti nebo nesnášenlivosti (viz Perinçek proti Švýcarsku, cit. výše, bod 206, s dalšími odkazy). V okolnostech projednávaného případu obsahoval stěžovatelův článek několik výzev k násilí. Vzdor tvrzení stěžovatele, že fráze „plivejte na ně“ byla metaforická, byla tato fráze spolu s frázemi „odsuzujte je“, „očerňujte je“ a „nepřibližujte se k nim“ zjevně použita v kontextu článku v jejím doslovném významu. Tyto fráze, které se v článku opakovaly a jimž předcházela fráze „neváhejte“, mohly u kteréhokoli homosexuála vyvolat stres, úzkost a zděšení, neboť ve spojení s nenávistnými projevy, které se v článku vyskytovaly, byly způsobilé vyvolat proti nim násilí. To výslovně uvedlo mnoho svědků ve vnitrostátním řízení, kteří vypověděli, že se jako homosexuálové cítili ohroženi a že uveřejnění a reprodukce článku v nich vyvolaly pocity strachu. S ohledem na výše uvedené a s přihlédnutím k obsahu, vyznění a kontextu celého článku dospěl Soud k závěru, že článek

představoval nenávistný projev a podněcování k násilí vůči skupině osob na základě jejich sexuální orientace.

49. Tyto závěry jsou dále podpořeny třemi faktory. Zaprvé, jak zdůraznily vnitrostátní soudy, stěžovatel, který byl vysokým představitelem řecké pravoslavné církve, měl moc ovlivňovat nejen svou kongregaci, ale i mnoho dalších lidí, kteří se hlásili k tomuto náboženství, tedy většinu řecké populace.

50. Zadruhé, stěžovatel své výroky šířil na internetu, čímž se jeho sdělení stalo snadno přístupným tisícům lidí. Ačkoli se nezdá, že by blog stěžovatele měl širokou čtenářskou základnu, jeho článek byl převzat několika sdělovacími prostředky a dodnes je přístupný na internetu. V této souvislosti Soud připomíná, že pomlouvačné a jiné druhy zjevně protiprávních projevů, včetně nenávistných projevů a projevů podněcujících k násilí, se nyní mohou šířit jako nikdy předtím, a to po celém světě, v řádu několika sekund, a někdy zůstanou trvale dostupné online (viz *Delfi AS proti Estonsku*, cit. výše, bod 110). To znamená, že riziko újmy, kterou obsah a komunikace na internetu představují pro výkon a užívání lidských práv a svobod, zejména práva na respektování soukromého života, je jistě vyšší než riziko, které představují tištěná média (tamtéž, bod 133). Zároveň je zřejmé, že dosah, a tedy i potenciální dopad výroku uveřejněného na internetu s malým počtem čtenářů rozhodně není stejný jako u výroku uveřejněného na mainstreamových nebo často navštěvovaných internetových stránkách. Pro zhodnocení potenciálního vlivu online publikace je proto zásadní určit rozsah jejího dosahu na veřejnost (viz *Savva Terentyev proti Rusku*, cit. výše, bod 79).

51. Zatřetí, výroky stěžovatele byly zaměřeny na homosexuály, kteří mohou být považováni za osoby vyžadující zvýšenou ochranu. Soud zejména poznamenává, že již dříve shledal, že genderové a sexuální menšiny vyžadují zvláštní ochranu před nenávistnými a diskriminačními projevy z důvodu marginalizace a viktimizace, kterým byly a jsou historicky vystavovány (viz rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 12. 5. 2020, *Lilliendahl proti Islandu*, č. 29297/18, bod 45). Soud rovněž bere na vědomí nízkou míru akceptace homosexuality a situaci LGBTI osob [*leseb, gayů, bisexuálů, transgender a intersexuálních osob – pozn. aut.*] ve vnitrostátním kontextu, jak vyplývá z mezinárodních zpráv ...

52. Soud opakuje, že čl. 17 Úmluvy je použitelný pouze výjimečně a v krajních případech (viz *Perinçek proti Švýcarsku*, cit. výše, bod 114). V případech týkajících se čl. 10 Úmluvy by se k němu mělo přistoupit pouze tehdy, pokud je bezprostředně zřejmé, že se sporné výroky snažily odvrátit tento článek od jeho skutečného účelu tím, že se snažily využít práva na svobodu projevu k cílům, které jsou zjevně v rozporu s hodnotami Úmluvy (tamtéž). Ačkoli tento výčet není vyčerpávající, aplikoval Soud čl. 17 Úmluvy vyloučením některých výroků z ochrany poskytované čl. 10 zejména v případech týkajících se výroků popírajících holocaust (viz *Garaudy proti Francii*, cit. výše), v případech, které se týkaly využití svobody projevu k islamofobním účelům (viz rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 16. 11. 2004, *Norwood proti Spojenému království*, č. 23131/03) a antisemitským účelům (viz *Pavel Ivanov proti Rusku a M'Bala M'Bala proti Francii*, oba cit. výše), a na případy podněcující k násilí proti všem nemuslimům (viz rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 20. 7. 2017, *Belkacem proti Belgii*, č. 34367/14).

53. V této souvislosti Soud zdůrazňuje, že diskriminace na základě sexuální orientace je stejně závažná jako diskriminace na základě „rasy, původu nebo barvy pleti“ (viz rozsudek ze dne 9. 2. 2012, *Vejdeland a ostatní proti Švédsku*, č. 1813/07, bod 55). V okolnostech projednávaného případu a s přihlédnutím k povaze a formulaci sporných výroků, kontextu, v němž byly

uverejněny, jejich potenciálu vést ke škodlivým důsledkům a důvodům, které uvedly řecké soudy, má Soud za to, že bylo bezprostředně zřejmé, že se tyto výroky snažily odklonit čl. 10 Úmluvy od jeho skutečného účelu tím, že se snažily využít práva na svobodu projevu k cílům, které jsou zjevně v rozporu s hodnotami Úmluvy.

54. Soud dále zdůrazňuje, že kritika určitých životních stylů z morálních nebo náboženských důvodů není sama o sobě vyloučena z ochrany podle čl. 10 Úmluvy. Pokud však napadané výroky jdou tak daleko, že popírají lidskou podstatu LGBTI osob, jako v tomto případě, a jsou doprovázeny podněcováním k násilí, pak je namístě uvažovat o uplatnění čl. 17 Úmluvy.

55. Soud proto konstatuje, že s ohledem jednak na povahu sporného článku, který obsahoval podněcování k násilí a dehumanizující nenávistné projevy vůči skupině osob identifikovaných na základě jejich sexuální orientace, což jsou prvky, které byly vnitrostátními soudy podrobně zkoumány; jednak na postavení stěžovatele jako vysokého církevního představitele, který mohl ovlivnit mnoho lidí; za třetí, na skutečnost, že názory vyjádřené v článku byly šířeny širokému publiku prostřednictvím internetu; a za čtvrté, na skutečnost, že se přímo dotýkaly otázky, která je v moderní evropské společnosti velmi důležitá – ochrany důstojnosti a lidské hodnoty lidí bez ohledu na jejich sexuální orientaci – se na stížnost stěžovatele nevztahuje ve světle čl. 17 Úmluvy ochrana poskytovaná čl. 10.

56. Proto se tento případ liší od případu Lilliendahl proti Islandu (cit. výše), v němž Soud zkoumal možnost uplatnění čl. 17, avšak dospěl k závěru, že nebylo bezprostředně zřejmé, že stěžovatelovy komentáře, ačkoli velmi poškozující, směřovaly k podněcování násilí a nenávisti nebo ke zmaření práv a svobod chráněných Úmluvou, a proto mu nebylo bráněno dovolávat se v tomto případě svobody projevu (tamtéž, bod 26). Soud zejména poznamenává, že v tomto případě stěžovatelovy komentáře obsahovaly nenávistné projevy, které nebyly považovány za projevy dosahující hranice nejzávažnějších forem nenávistných projevů (tamtéž, body 26 a 39), neobsahovaly podněcování k násilí a byly vyjádřeny „členem široké veřejnosti, který nevystupuje z prominentní pozice, jež by mohla oslovit široké publikum“ (tamtéž, bod 39). Zatímco v projednávaném případě stěžovatel, který byl vysokým představitelem církve, nejenže šířil výroky, které vzhledem k jejich závažnosti a skutečnému obsahu představovaly nejzávažnější formu nenávistných projevů, ale spojil je i s podněcováním k násilí a sdílel je prostřednictvím svého osobního blogspotu, který později reprodukovalo několik sdělovacích prostředků.

57. S ohledem na výše uvedené má Soud za to, že se stěžovatel snažil odklonit čl. 10 Úmluvy od jeho skutečného účelu tím, že se opíral o právo zakotvené v tomto článku pro účely, které jsou zjevně v rozporu s hodnotami Úmluvy. V důsledku toho Soud konstatuje, že se stěžovatel nemůže vzhledem k čl. 17 Úmluvy dovolávat ochrany poskytované čl. 10 Úmluvy.

58. Z toho vyplývá, že stížnost je *ratione materiae* neslučitelná s ustanoveními Úmluvy ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) a musí být zamítnuta v souladu s čl. 35 odst. 4.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud, většinou hlasů,

prohlašuje stížnost za nepřijatelnou ...

(Zpracoval: Mgr. Patrik Provazník)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
DRUHÁ SEKCE
3. 10. 2023
VĚC REPEȘCO A REPEȘCU PROTI MOLDAVSKU
(rozsudek ve věci Repeșco a Repeșcu proti Moldavsku,
stížnost č. 39272/15)

K výpovědím podaným v souvislosti se špatným zacházením během výslechů

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 6 odst. 1

Odkazy na českou právní úpravu:
§ 2 odst. 6 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 277 a násl. zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 89 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Klíčová slova:
obnova řízení – použitelnost/věrohodnost důkazů – špatné zacházení – spravedlivý proces – trestní řízení

Autorský komentář:

Předkládanou věc lze považovat za zajímavou s ohledem na závěry uvedené zejména v bodech 25. a 31. tohoto rozhodnutí, byť již z dřívější judikatury Soudu vyplývají. I zde je zdůrazněno, že použití výpovědí učiněných v rozporu s článkem 3 Úmluvy v trestním řízení automaticky vede k závěru, že řízení jako celek nebylo spravedlivé, i když důkazy získané mučením nebyly rozhodující pro výrok o vině (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, *Gäfgen proti Německu*, č. 22978/05, bod 173; rozsudek ze dne 27. 4. 2023, *Dursun Aliyev proti Ázerbájdžánu*, č. 20216/14, bod 120, a tam citované věci; a rozsudek ze dne 20. 6. 2006, *Örs a ostatní proti Turecku*, č. 46213/99, bod 60).

Ze závěrů Soudu v uvedené věci lze též zdůraznit, že otázky týkající se způsobu, jakým byly důkazy získány, je třeba pečlivě zkoumat i tehdy, kdy již došlo k odškodnění ve smyslu předchozího řízení před Soudem v rámci jiné stížnosti podané v téže věci, vede-li se v ní následně řízení o mimořádném opravném prostředku. V rámci takového řízení o mimořádných opravných prostředcích, je-li jeho důvodem tvrzení, že důkaz byl získán mučením, je třeba provést důsledné řízení za účelem objasnění této skutečnosti, jíž je třeba věnovat zvýšenou pozornost. Tato zásada vyplývá v České republice např. z nálezu Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2019, sp. zn. II. ÚS 1376/2018, v němž je vysloven závěr, že „v takových situacích musí příslušné orgány z vlastní iniciativy obstarat veškeré důkazy o incidentu, včetně zajištění podrobného vylíčení okolností domnělou obětí, forenzních důkazů a odborných lékařských vyjádření, která poskytnou úplné a přesné záznamy o případném zranění a objektivní analýzu lékařských nálezů, zejména co se příčiny zranění týče...“.

Uvedená pravidla v České republice vyplývají mimo jiné i z právní úpravy dokazování obsažené v § 89 odst. 3 tr. ř., podle které „důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takovéto donucení nebo hrozby donucení použila“. V dané souvislosti je třeba připomenout, že podezření, zda došlo při získávání důkazu k mučení nebo jinému nezákonnému donucení, mohou být nejen důvodem pro obnovu řízení ve smyslu § 277 a násl. tr. ř., ale rovněž i pro podání stížnosti pro porušení zákona podle § 266 a násl. tr. ř. ze strany ministra spravedlnosti, přičemž k podání těchto mimořádných opravných prostředků není zákonem stanovena lhůta. V rámci dovolání se lze nápravy této vady řízení domáhat, pokud jsou splněny podmínky podle §§ 265a, 265d, 265e tr. ř., protože Nejvyšší soud, i když zákon výslovně neuvádí důvod pro takový přezkum, je povinen do nezákonného postupu orgánů činných v trestním řízení zasáhnout, jestliže nebyly dodrženy zásadní požadavky spravedlivého procesu (srov. článek 6 Úmluvy a články 36 a 38 Listiny základních práv a svobod), neboť rozhodování o mimořádném opravném prostředku se nemůže ocitnout mimo rámec ochrany základních práv jednotlivce a tato ústavně garantovaná práva musí být respektována (a chráněna) též v řízení o všech opravných prostředcích (k tomu viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 4. 2004, sp. zn. I. ÚS 125/04; ze dne 18. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 55/04; ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04; a stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 4. 3. 2014, sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14).

(JUDr. Milada Šámalová)

SKUTKOVÝ STAV

V srpnu 2007 orgány činné v trestním řízení obvinily stěžovatele z vraždy s přitěžujícími okolnostmi a z loupeže. Jejich výpovědi byly pořízeny v průběhu trestního vyšetřování.

Během soudní fáze procesu si stěžovali, že tato prohlášení byla získána mučením. Druhý stěžovatel předložil lékařskou dokumentaci, z níž vyplývá, že utrpěl zlomeninu lebky, úraz kolen a poškození ušních bubíneků, v důsledku čehož ohluchl. Tvrdil, že před svým zatčením byl v dobrém zdravotním stavu. První stěžovatel rovněž předložil lékařskou zprávu, která prokazuje zranění na jeho těle, ale z důkazů poskytnutých Soudu nebylo jasné, o jaká zranění šlo.

Rozsudkem ze dne 21. 5. 2013 odsoudil odvolací soud v Kišiněvě prvního stěžovatele ke čtrnácti letům odnětí svobody za vraždu s přitěžujícími okolnostmi a za loupež, a druhého stěžovatele k sedmi letům odnětí svobody za loupež s přitěžujícími okolnostmi. Závěr o vině založil na výpovědích, které stěžovatelé učinili během trestního vyšetřování, neboť z nich vyplývá, že se každý z nich podílel na výše uvedených trestných činech. Měl za to, že tyto výpovědi byly potvrzeny a doplněny dalšími důkazy předloženými obžalobou. Odvolací soud odmítl tvrzení stěžovatelů, že předmětná prohlášení byla získána pod nátlakem, s odůvodněním, že se konala v přítomnosti jejich advokátů a po důvěrných rozhovorech mezi nimi, že stěžovatelé v žádném okamžiku nepřiznali svou vinu a že trestní vyšetřování jejich tvrzení o špatném zacházení bylo definitivně zastaveno. Dodal, že pokud by mučení stěžovatelů za účelem získání jejich výpovědi bylo následně prokázáno pravomocným soudním rozhodnutím, měli by právo požádat o přezkum trestního řízení a dosáhnout prominutí trestu. Zopakoval, že jejich odsouzení nebylo založeno výhradně na usvědčujících výpovědích stěžovatelů, ale na všech důkazech, které byly soudu předloženy.

Konečným rozhodnutím ze dne 15. 1. 2014 potvrdil Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu k dovolání stěžovatelů. Zejména se ztotožnil s jeho závěry ohledně možnosti následného přezkumu soudního řízení.

Stěžovatelé podali k Soudu stížnost, v níž poukázali na špatné zacházení, kterému byli údajně vystaveni během trestního vyšetřování. V průběhu tohoto řízení vláda učinila jednostranné prohlášení, které znělo takto:

„... Vláda uznává, že stěžovatelé utrpěli porušení svých práv zaručených čl. 3 a 13 Úmluvy, posuzovaných samostatně i ve vzájemné souvislosti, z důvodu špatného zacházení ve vazbě, nedostatečné lékařské pomoci a neúčinného vyšetřování těchto obvinění.

(...)

V souladu s tím vláda ... navrhuje peněžní částky jako spravedlivé zadostiučinění; 15 000 EUR za majetkovou a nemajetkovou újmu, které mají být vyplaceny každému ze stěžovatelů; 1 500 EUR za náklady a výdaje, které mají být vyplaceny přímo na účet zástupce stěžovatelů.“

Vzhledem k tomu, že stěžovatelé přijali podmínky tohoto prohlášení dopisem ze dne 20. 1. 2014, Soud vzal na vědomí smírné urovnání dosažené stranami a vyškrtl věc ze svého seznamu případů podle čl. 39 Úmluvy.

Na základě tohoto rozhodnutí o vyškrtnutí ze seznamu věcí Soudu podali stěžovatelé dne 10. 2. 2015 žádost o přezkum trestního řízení. Tvrdili, že byli odsouzeni na základě svých sebeobviňujících výpovědí učiněných během trestního vyšetřování, a že jejich tvrzení o mučení, kterého se dopustila policie za účelem získání těchto výpovědí, potvrdilo smírné urovnání přijaté Soudem ve výše uvedené věci.

Rozsudkem ze dne 26. 5. 2015 Nejvyšší soud žádost o přezkum zamítl jako nedůvodnou. Nejprve konstatoval, že stěžovatelé si v předchozím řízení před Soudem nestěžovali na porušení čl. 6 Úmluvy, a že vláda žádné takové porušení neuznala ani Soud nezjistil. Dále poznamenal, že Soud ve svém rozhodnutí nepoužil pojem „mučení“, ani neshledal, že by špatné zacházení se stěžovateli způsobilo nespravedlivost jejich trestního řízení. Poukázal na to, že výpovědi stěžovatelů učiněné v průběhu trestního vyšetřování nebyly jediným rozhodujícím důkazem ve věci a že v žádném okamžiku nepřiznali svou vinu. Měl za to, že nebyla splněna zákonná podmínka, podle které musí závažné důsledky vyplývající z porušení Úmluvy přetrvávat, aby bylo možné nařít přezkum předchozího řízení.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. NAMÍTANÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY

14. S odvoláním na čl. 6 odst. 1 a 46 Úmluvy stěžovatelé tvrdili, že jejich odsouzení bylo založeno na důkazech získaných špatným zacházením. Stěžovali si, že Nejvyšší soud odmítl obnovit jejich trestní řízení, přestože rozhodnutí Soudu v jejich předchozí věci podle jejich názoru potvrdilo toto špatné zacházení.

15. Soud připomíná, že pokud jde o právní kvalifikace skutkových okolností, není vázán posouzením a návrhem stěžovatelů (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 8. 4. 2021, *Vavříčka a ostatní proti České republice*, č. 47621/13 a 5 dalších, bod 169, a tam citované

případy). V tomto případě Soud dospěl k závěru, že stížnosti stěžovatelů by měly být posouzeny pouze podle článku 6 odst. 1 Úmluvy (rozsudek ze dne 28. 6. 2022, Boutaffala proti Belgii, č. 20762/19, body 48–50 a 53).

Článek 6 odst. 1 Úmluvy:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě (...) projednána (...) soudem (...), který rozhodne (...) o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu“.

A. Přijatelnost

(...)

17. Soud odkázal na obecné zásady týkající se použitelnosti článku 6 Úmluvy na žádosti o obnovu trestního řízení, jak jsou uvedeny ve věci *Moreira Ferreira* proti Portugalsku (č. 2) (rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2017, č. 19867/12, body 61–65). Připomíná, že již rozhodl, že posouzení opravného prostředku, jehož podstatou je přezkoumání vnitrostátním soudem pravomocného odsouzení ve světle závěrů Soudu o porušení Úmluvy a které umožňuje tomuto vnitrostátnímu orgánu nařídit opětovné přezkoumání věci, může být rozhodující pro podstatu trestního obvinění a pro uvedení v život záruk, které poskytuje článek 6 odst. 1 Úmluvy [tamtéž, body 69 a 72, a rozsudek ze dne 26. 10. 2021, *Serrano Contreras* proti Španělsku (č. 2), č. 2236/19, body 27–28].

18. V tomto případě Soud poznamenává, že čl. 464/1 moldavského trestního řádu poskytuje jednotlivcům opravný prostředek k dosažení přezkumu pravomocného trestního rozsudku po zjištění porušení základních práv Soudem nebo po smírném vyřešení případu před Soudem. Ustanovení tohoto článku se aplikuje tehdy, pokud závažné důsledky porušení Úmluvy nebo jejích protokolů přetrvávají a pokud je přezkum jediným možným prostředkem nápravy ... V řízení o opravném prostředku podle čl. 464/1 moldavského trestního řádu má tedy Nejvyšší soud za úkol přezkoumat ve světle závěrů Soudu výsledek ukončeného vnitrostátního řízení a případně věc sám znovu projednat podle procesních pravidel pro řádné kasační opravné prostředky, anebo v případě, že je nutné provést další důkazy, nařídit přezkoumání věci soudy nižšího stupně. Stejně jako ve svých závěrech ve věci *Moreira Ferreira* (č. 2) (citováno výše, bod 69) a *Serrano Contreras* (č. 2) (citováno výše, bod 27) se Soud domnívá, že výsledek řízení o tomto opravném prostředku, který má podobné rysy jako opravné prostředky ve dvou citovaných věcech, bude pravděpodobně rozhodující pro posouzení důvodnosti trestního obvinění.

19. Soud dále shledal, že v daném případě Nejvyšší soud skutečně přezkoumal jednostranné prohlášení vlády a smírné řešení, které Soud přijal, a že Nejvyšší soud rovněž zkoumal, zda podmínky této dohody, podle níž stěžovatelé byli obětmi špatného zacházení ze strany policie, mají nějaký vliv na podstatu odsouzení stěžovatelů ... Nejvyšší soud tak vyvodil vlastní závěry z rozhodnutí o vyškrtnutí ze seznamu případů Soudu, z nějž podle jeho názoru neplyne, že by Soud shledal, že špatné zacházení, kterému byli stěžovatelé vystaveni, způsobilo nespravedlivost řízení v jejich věci nebo že by jejich odsouzení bylo založeno na důkazech získaných mučením. Nejvyšší soud rovněž zopakoval závěry odvolacího soudu, že výpovědi stěžovatelů učiněné během trestního vyšetřování nebyly jediným rozhodujícím důkazem, na němž bylo založeno jejich odsouzení ... Poté, co Nejvyšší soud dospěl k závěru, že žádné závažné důsledky porušení Úmluvy nepřetrvávají, potvrdil odsouzení stěžovatelů.

20. Tyto faktory jsou dostatečné k tomu, aby Soud shledal, že přezkum provedený Nejvyšším soudem se opět týkal důvodnosti trestního obvinění proti stěžovatelům. Proto rozhodl, že záruky čl. 6 odst. 1 Úmluvy se vztahují na přezkumné řízení v tomto případě [viz *Moreira Ferreira* (č. 2), citováno výše, bod 72; a *Serrano Contreras* (č. 2), citováno výše, bod 28].

21. Soud dospěl k závěru, že stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z jiného důvodu podle čl. 35 Úmluvy, a prohlásil ji za přijatelnou.

B. Ve věci samé

(...)

2. Posouzení Soudem

25. Soud připomněl svou ustálenou judikaturu v tom smyslu, že použití výpovědí učiněných v rozporu s čl. 3 Úmluvy v trestním řízení automaticky vede k závěru, že řízení jako celek nebylo spravedlivé, i když důkazy získané mučením nebyly rozhodující pro výrok o vině (rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, *Gäfgen* proti Německu, č. 22978/05, bod 173; a rozsudek ze dne 27. 4. 2023, *Dursun Aliyev* proti Azerbájdžánu, č. 20216/14, bod 120, a tam citované věci).

26. Soud dále zopakoval, že ani neexistence přijatelné stížnosti podle čl. 3 Úmluvy v zásadě nebrání tomu, aby vzal v úvahu tvrzení stěžovatele, že jeho výpovědi na policii byly učiněny za použití prostředků nátlaku nebo útlaku, a jeho tvrzení, že jejich zohlednění při rozhodování soudu prvního stupně proto představuje porušení záruk spravedlivého procesu vyplývajících z čl. 6 Úmluvy (rozsudek ze dne 23. 10. 2018, *Mehmet Duman* proti Turecku, č. 38740/09, bod 42, a tam citovaný případ). Pokud stěžovatel doloží *prima facie*, že důkazy byly získány špatným zacházením, je vnitrostátní soud povinen přezkoumat kvalitu těchto důkazů a objasnit okolnosti, za nichž byly získány, přičemž v opačném případě může dojít k porušení čl. 6 Úmluvy (tamtéž, body 45–46, a rozsudek ze dne 22. 10. 2020, *Bokhonko* proti Gruzii, č. 6739/11, bod 96.).

27. V této souvislosti je na Soudu, aby posoudil, zda se vnitrostátní soudy dostatečně zabývaly námitkami vznesenými stěžovatelem ohledně věrohodnosti a důkazní hodnoty jeho výpovědi a aby přezkoumal, zda mu vnitrostátní soudy poskytly účinnou možnost zpochybnit přípustnost takových důkazů a možnost účinně vznést námitky proti jejich použití (rozsudek ze dne 26. 11. 2019, *Belugin* proti Rusku, č. 2991/06, body 74; a rozsudek ze dne 25. 11. 2021, *Sassi a Benchellali* proti Francii, č. 10917/15 a 10941/15, bod 93). Úkolem soudů v tomto ohledu je provést úplný, nezávislý a podrobný přezkum otázky přípustnosti a věrohodnosti takových důkazů. Použití výpovědi jako důkazu navzdory existenci věrohodných tvrzení o tom, že byla získána v důsledku špatného zacházení, vyvolává vážné pochybnosti ohledně spravedlnosti daného řízení (viz výše citovaný rozsudek *Belugin*, bod 74 *in fine*).

28. Soud dále připomíná, že v duchu sdílené odpovědnosti států a Soudu za zajištění dodržování práv vyplývajících z Úmluvy mají stěžovatelé právo očekávat, že vnitrostátní orgány, včetně vnitrostátních soudů, vyvodí důsledky z jednostranného prohlášení vlády, kterým bylo uznáno porušení čl. 3 Úmluvy, a které vedlo k rozhodnutí Soudu, jenž je vzal na vědomí. Toto očekávání je o to silnější, že sporné otázky se týkají čl. 3 Úmluvy, který zakotvuje jednu ze základních hodnot demokratické společnosti (viz *Boutaffala*, citováno výše, bod 51–52).

29. Pokud jde o okolnosti tohoto případu, Soud poznamenal, že vláda ve svém jednostranném prohlášení v předchozím případě stěžovatelů uznala, že stěžovatelé byli pod policejní kontrolou vystaveni špatnému zacházení. Poukázal na to, že mezi stranami není sporu o tom, že k těmto činům došlo během trestního vyšetřování proti stěžovatelům. Podle Soudu výpovědi dotčených osob učiněné během tohoto vyšetřování byly vnitrostátními soudy použity jako důkaz proti nim (viz bod 6 výše) a ani tento bod není mezi stranami sporný. Dále podotkl, že v tomto řízení před ním vláda nezpochybnila argumentaci stěžovatelů, že zřejmým účelem předmětného špatného zacházení bylo získat od nich příznání (srov. rozsudek ze dne 11. 2. 2014, Cēsnieks proti Lotyšsku, č. 9278/06, bod 67).

30. Soud dále konstatoval, že v průběhu přezkumného řízení stěžovatelé předložili přesvědčivé argumenty, založené zejména na smírném urovnání dosaženém v jejich předchozím případě před Soudem, na podporu svého tvrzení, že jejich výpovědi při trestním vyšetřování byly získány špatným zacházením. Poznamenal, že stěžovatelé ve své žádosti o přezkum použili pojem „mučení“ a že Nejvyšší soud tuto žádost zamítl mimo jiné z důvodu, že tento pojem nebyl použit v rozhodnutí o vyškrtnutí věci ze seznamu případů Soudu a že Soud neshledal, že by odsouzení bylo založeno na důkazech získaných mučením ... Soud nicméně konstatuje, že Nejvyšší soud projevil přílišný formalismus a nevyvodil odpovídající závěry z jednostranného prohlášení vlády, že byl ve vztahu ke stěžovatelům porušen čl. 3 Úmluvy (viz připomenutí příslušných zásad v bodě 28 výše). Bylo zejména na Nejvyšším soudu, aby provedl důkladnou analýzu věrohodnosti výpovědí stěžovatelů učiněných během vyšetřování a okolností, za nichž byly učiněny, aby určil, zda jejich vyloučení nebylo nezbytné pro zaručení spravedlivého řízení (srov. rozsudek ze dne 10. 7. 2018, Abdulkadyrov a Dakhtayev proti Rusku, č. 35061/04, bod 79). Nejvyšší soud mohl rovněž v souladu s vnitrostátními předpisy věc postoupit (viz čl. 464/1 odst. 11 trestního zákona ...) k přezkumu nižší instance. I za předpokladu, že by bylo obtížné prokázat přímou příčinnou souvislost mezi špatným zacházením a dotčenými výpověďmi, Soud se domnívá, že bylo na vnitrostátních soudech, aby posoudily, zda kontext, v němž byly výpovědi učiněny, mohl tyto důkazy kompromitovat (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 9. 10. 2008, Moisseiev proti Rusku, č. 62936/00, bod 222, a Sassi a Benchellali, citováno výše, body 89 a 93). V projednávaném případě však Nejvyšší soud těmto povinností nedostál.

31. Soud kromě toho poznamenává, že Nejvyšší soud i vláda zdůraznili, že výpovědi stěžovatelů při trestním vyšetřování nebyly jediným rozhodujícím důkazem, na němž se zakládalo odsouzení. V tomto ohledu opakuje, že použití důkazů údajně získaných v důsledku špatného zacházení vždy vyvolává vážné otázky týkající se spravedlnosti řízení, a to i v případě, že použití takových důkazů nebylo pro výrok o vině rozhodující (viz mimo jiné rozsudek ze dne 20. 6. 2006, Örs a ostatní proti Turecku, č. 46213/99, bod 60; Abdulkadyrov a Dakhtayev, citováno výše, body 79–80, a Belugin, citováno výše, bod 70).

32. S ohledem na výše uvedené nemůže Soud než konstatovat, že Nejvyšší soud nepřezkoumal důsledně a komplexně věrohodná tvrzení stěžovatelů, že jejich výpovědi, které byly použity jako důkaz proti nim, byly shromážděny prostředky, které jsou v rozporu s čl. 3 Úmluvy. Není rovněž přesvědčen, že stěžovatelé měli účinnou možnost zpochybnit přijatelnost těchto výpovědí a vznést námitky proti jejich použití. Soud se proto domnívá, že v trestním řízení proti stěžovatelům vnitrostátní soudy nedostály požadavkům plynoucím z čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

33. Došlo tedy k porušení tohoto článku.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
 2. *Konstatuje*, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy;
- (...)

(Zpracovala: Mgr. Martina Grochová, Ph.D.)